

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра практики англійської мови і методики її навчання

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри практики англійської мови

і методики її навчання

кандидат філологічних наук, доцент

_____ Віра СЛІПЕЦЬКА

« ____ » _____ 2025 р.

ЕВОЛЮЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПОЕЗІЇ С.Т. КОЛРІДЖА:
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ

Спеціальність : 014 «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Освітня програма : «Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))»

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр середньої освіти. Вчитель англійської мови та зарубіжної літератури, вчитель німецької мови та зарубіжної літератури

Автор роботи : **Лашук Христина Олександрівна**

_____ підпис

Науковий керівник : кандидат філологічних наук, доцент

Сирко Ірина Мирославівна

_____ підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Зав. кафедри

(підпис)

(дата)

Завдання на підготовку магістерської роботи

1. Тема: *Еволюція філософської поезії С.Т. Колріджа: методичні засади аналізу*
2. Керівник: *Сирко Ірина Мирославівна, кандидат філологічних наук, доцент*
3. Студент: *Лацук Христина Олександрівна*
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:
 - *аналіз становлення системи філософських поглядів С.Т. Колріджа;*
 - *простеження специфіки філософської поезії раннього періоду творчості С.Т. Колріджа;*
 - *розгляд філософської проблематики в поезії пізнього періоду (1800-1834 рр.);*
 - *методичні підходи до вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа в шкільному курсі зарубіжної літератури.*
5. Список рекомендованої літератури:
 - *Горлова О.В. Філософські мотиви у творчості англійських романтиків // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського, 2021. – Том 32 (71). – № 3 Ч. 2. – С. 144-148.*
 - *Кравченко Ю.В. Філософське моделювання світу. Поезія і проза. – Київ, 2016. – 320 с.*
 - *Орлова Т.А. Філософічність як літературознавча проблема // Зарубіжне літературознавство, 2011. № 4. – С. 115-125.*
 - *Coleridge S.T. Complete Poetical Work. / ed. by E.H. Coleridge. Oxford, 1992. – 300 p.*
 - *Muirhead J.H. Coleridge as a Philosopher. – New York, 1954. – 189 p.*
 - *Salingar L.G. Coleridge: Poet and Philosopher // The Pelican Guide to English Literature / ed. by B. Ford. – London, 1957. – P. 174-184.*
6. Етапи підготовки роботи:

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед кафедрою
1.	Ознайомлення з темою. Збір матеріалу з обраної проблеми. Аналіз наукової літератури.		
2.	Робота над I розділом магістерського дослідження.		
3.	Робота над II розділом магістерського дослідження.		
4.	Робота над III розділом магістерського дослідження.		
5.	Робота над IV розділом магістерського дослідження.		
6.	Оформлення списку використаної літератури.		
7.	Попередній захист магістерського дослідження.		

7. Дата видачі завдання: _____
8. Термін подачі роботи керівнику: _____
9. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлена:

(підпис студента)

10. Керівник _____
(підпис керівника)

Захист магістерської роботи

ЕВОЛЮЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПОЕЗІЇ С.Т. КОЛРІДЖА: МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____ Голова ЕК _____

Дата

підпис

прізвище, ім'я

Секретар ЕК _____

підпис

прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена дослідженню еволюції філософської поезії С.Т. Колріджа. Зосереджено увагу на становленні системи філософських поглядів поета. Досліджено філософсько-тематичний характер ранніх віршів митця. Простежено ключові мотиви у поемах «Старий мореплавець» та «Крістабель». Розглянуто філософську проблематику в поезії 1800-1834 рр. (пізній період творчості). Акцентовано на методичних підходах до вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа в шкільному курсі зарубіжної літератури (окреслено актуальність вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа у закладах загальної середньої освіти; вказано на інструменти для ефективного контролю результатів вивчення його філософської поезії).

Ключові слова: Романтизм, англійська література, С.Т. Колрідж, філософська поезія, еволюція, методичні засади аналізу.

SUMMARY

This work deals with the study of the evolution of S.T. Coleridge's philosophical poetry. It focuses on the formation of the poet's system of philosophical views. The philosophical-and-thematic nature of his early poems has been studied. The main motives have been traced in the poems 'The Rime of the Ancient Mariner' and 'Christabel'. Philosophical problems in the poetry of the late period of poet's creative work have been considered. Methodological approaches to the study of Coleridge's philosophical poetry in the school course of foreign literature have been specified (the relevance of studying Coleridge's philosophical poetry in secondary education institutions has been outlined; the tools for effective control of the results of studying the poet's philosophical works have been pointed out, etc.).

Keywords: Romanticism, English literature, S.T. Coleridge, philosophical poetry, evolution, methodological principles of analysis.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit widmet sich der Erforschung der Entwicklung der philosophischen Poesie von S. T. Coleridge. Der Schwerpunkt liegt auf der Entstehung des philosophischen Weltbildes des Dichters. Der philosophisch-thematische Charakter der frühen Gedichte des Künstlers wird untersucht. Es werden die Schlüsselthemen in den Gedichten „Der alte Seefahrer“ und „Christabel“ nachgezeichnet. Es werden philosophische Probleme in der Poesie der Jahre 1800-1834 (späte Schaffensphase) betrachtet. Der Schwerpunkt liegt auf methodischen Ansätzen zum Studium der philosophischen Poesie von S. T. Coleridge im Schulunterricht für ausländische Literatur (die Aktualität des Studiums der philosophischen Poesie von S. T. Coleridge in allgemeinbildenden Schulen wird hervorgehoben; es werden Instrumente für eine effektive Kontrolle der Ergebnisse des Studiums seiner philosophischen Poesie aufgezeigt).

Schlüsselwörter: Romantik, englische Literatur, S.T. Coleridge, philosophische Poesie, Evolution, methodische Grundlagen der Analyse.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ I. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ С.Т. КОЛРІДЖА.....	10
РОЗДІЛ II. ФІЛОСОФСЬКА ПОЕЗІЯ РАННЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ..	15
2.1. Філософсько-тематичний характер ранніх віршів поета	15
2.2. Ключові образи і мотиви у поетичних творах С.Т. Колріджа.....	21
2.2.1. Поема «Старий мореплавець».....	22
2.2.2. Поема «Крістабель».....	27
РОЗДІЛ III. ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА У ПОЕЗІЇ ПІЗНЬОГО ПЕРІОДУ.....	31
РОЗДІЛ IV. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПОЕЗІЇ С.Т. КОЛРІДЖА В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	42
4.1. Актуальність вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа у закладах загальної середньої освіти.....	42
4.2. Методичні підходи до вивчення поезії С.Т. Колріджа та їх ефективність.....	44
4.3. Інструменти для ефективного контролю результатів вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа.....	48
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	54

ВСТУП

Пожвавлений інтерес до проблематики англійського Романтизму зумовлений посиленою увагою сучасних вітчизняних і зарубіжних гуманітаріїв до багатогранного аналізу англійської літературної традиції. Цей процес мотивується бажанням подолати спадкову інерцію науковців попередніх поколінь, які оминали увагою чимало знакових постатей тієї літературної епохи. Зокрема, тривалий час поза дослідницьким інтересом залишалася творча спадщина одного з провідних митців раннього англійського романтизму – Самуеля Тейлора Колріджа. Попри вагомість його внеску у формування романтичного світогляду, у наукових розвідках і літературознавчих контекстах поет представлений недостатньо повно.

Детальний огляд вітчизняних літературознавчих досліджень засвідчує достатньо велику кількість наукових праць, які висвітлюють проблему англійського Романтизму. Ретельно вивчений зазначений період та його сюжетно-образні трансформації у розвідках І. Арендаренко, А. Безрукова, Б. Завідняк, Н. Ільченко, Г. Канової, О. Карбашевської, Л. Корнільєвої, С. Руслової. Романтизм як історико-культурне явище й особливий тип свідомості детально проаналізований у працях О. Горлової, Д. Наливайко, А. Наливайченка, І. Пупурс, Т. Ружевич, Т. Руденко, О. Ніколенко. Дослідниця К. Петрова розвінчує міфи про поетичний провал літературної творчості окремих поетів англійського Романтизму; М. Якобус робить спроби простежити у їхній творчості адаптації творів представників інших літературних епох; О. Бодик вивчає орієнтальні мотиви в англійській романтичній поезії; Л. Корнільєва досліджує поетичний досвід окремих представників зазначеного періоду як важливий етап у напрямку до їхньої прозової творчості тощо. Проте, на жаль, у публікаціях зазначених авторів, а також у вітчизняних літературознавчих довідкових виданнях немає чітко сфокусованих акцентів на дослідження творчості саме Самуеля Тейлора Колріджа. Проаналізовані нами джерела містять лише загальну біографічну

інформацію про поета, поверховий перекладознавчий аналіз окремих Колріджівських поем, або ж розгляд романтичної картини світу у його творах в контексті вивчення творчості англійських поетів-лейкістів.

У зарубіжному літературознавстві поетична творчість аналізованого автора значно частіше потрапляла у фокус уваги дослідників (J. Barth, J. Cornwell, P. Hamilton, D. Harding, H. Piper, L. Salinger, E. Schneider, G. Watson, K. Wheeler). Ці, а також інші вчені аналізують зв'язки поезії романтика з біблійними текстами, а також з європейським фольклором та міфологією; простежують в ній історичний контекст (колоніальний досвід тогочасної Англії), розкривають сутність створеного автором іміджу Сходу тощо.

Щодо питання філософської поезії С.Т. Колріджа, її концептуальних домінант та характерних ознак, то і у вітчизняному, і в зарубіжному літературознавстві воно представлене дуже фрагментарно і потребує ретельного узагальнення, доповнення та уточнення. Відтак, необхідність аналізу зазначеної проблеми і визначає **актуальність** нашої роботи.

Метою дослідження є простеження еволюції філософської поезії англійського поета-романтика Самуеля Тейлора Колріджа.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- проаналізувати становлення системи філософських поглядів С.Т. Колріджа;
- окреслити філософсько-тематичний характер ранніх віршів поета;
- дослідити ключові мотиви в поемах «Старий мореплавець» та «Крістабель»;
- розглянути філософську проблематику в поезії С.Т. Колріджа пізнього періоду (1800-1834 рр.);
- вивчити методичні підходи до вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа в шкільному курсі зарубіжної літератури.

Об'єктом дослідження є філософська поезія представника раннього англійського Романтизму Самуеля Тейлора Колріджа, а **предметом дослідження** виступає еволюція його філософської поезії.

Наукова новизна роботи обумовлена тим, що в українському літературознавстві вона є одним із перших детальних аналізів еволюції

філософських творів Колріджа. Вперше комплексно висвітлено особливості філософського світорозуміння поета, шляхи його відображення у поезії.

Матеріалом дослідження є філософська поезія представника раннього англійського Романтизму – Самуеля Тейлора Колріджа.

Методологічною основою дослідження слугували роботи з дослідження естетики та філософії Романтизму, а також творчості англійських поетів-романтиків у германській та українській філології. При розгляді аналізованих поетичних текстів на різних етапах їх дослідження були використані такі **методи**, як культурно-історичний, компаративний, описово-аналітичний та метод інтерпретаційно-текстового аналізу.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що вона доповнює наукові дослідження проблеми еволюції філософської поезії видатного представника англійського Романтизму С.Т. Колріджа. Окремі її положення та висновки можуть бути використані для подальших теоретичних досліджень у галузі літературознавства, мовознавства, компаративістики тощо.

Практичне значення роботи підтверджується тим, що її положення можуть використовуватися у практиці викладання літературознавчих дисциплін (теорії літератури, літературознавства, літератури англomовних країн), курсу стилістики та інтерпретації художнього тексту, а також при підготовці та проведенні фахових спецсеминарів із вивчення творчості англійських поетів-романтиків.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти роботи були апробовані у доповіді «Філософський підтекст як риса поетичної творчості С.Т. Колріджа» на XI Міжнародній науковій конференції «Nowoczesne trendy w kształceniu językowym przyszłych specjalistów w specjalnościach niejęzykowych w przestrzeni wielokulturowej» (25 лютого 2025 року, Польща).

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, чотирьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (62 бібліографічні позиції).

РОЗДІЛ I

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ

С.Т. КОЛРІДЖА

Межа XVIII-XIX століть – це час переходу від Просвітництва до Романтизму, інтенсивного романтичного опанування світу, створення шкіл і гуртків, заперечення норм і традицій минулого, узаконення нових форм. Одержимість божественним захопленням дає митцям безмежну владу – знайти або створити нову основу поезії. Знайдена в конкретному вірші (строфі, рядку), вона не затверджується раз і назавжди, а в наступному творі шукається заново.

Ранні твори романтиків палкі і патетичні, сповнені філософських міркувань і написані під впливом захоплень ідеями свободи, планів перебудови світу, відкриття для себе творів філософів і поетів, усвідомлення себе як особистості і творця. Боротьба за свободу отримує на сторінках романтичних творів більш філософський характер. Спроби пошуку реальних її шляхів, протиставлення суспільству і всьому негативному у природі як джерелі натхнення, краси, справжньої гармонії і чесноти відображені уже не тільки в поезії. Загострений інтерес до проблем буття і часу, швидкоплинність життя, нестабільність всього сущого неочікувано знаходять вияв у щоденникових записах, есе, передмовах до романів, соціально-критичних статтях, політичній критиці, історичних узагальненнях представників цієї епохи. Переважна більшість цих творів «демонструють інтенсивний процес філософського пошуку. Він відбився не тільки в змісті творів, у необхідних для подолання бар'єрів минулого перегляді ієрархії жанрів і варіаціях у їх межах, в експериментах із формою, а і в прагненні осмислити принципи буття, зрозуміти свій внутрішній світ і найкращим чином надати результати цих пошуків у всіх доступних формах» [12, с. 144].

Як слушно стверджує дослідниця філософських мотивів у творчості англійських романтиків О. Горлова, «прагнення до пізнання, осмислення буття і своєї ролі, а також рефлексія щодо цього, акцент на самовираженні і прагненні до експресії й експерименту визначили пріоритетні форми вираження філософських пошуків романтиків, коли вільні і спрямовані на самовираження жанри втратили стриманість і організованість попереднього періоду» [12, с. 144-145].

Особливо затребуваними стають жанри сповідального характеру, вільні від будь-яких обмежень, крім бажання і волі автора. Автобіографія постає у всій різноманітності форм: мемуарів, записок, у край популярних для філософських пошуків тревелогів, щоденників, а також фрагментів застільних бесід. Деякі з них спочатку були особистими, а не літературними творами, однак згодом виявилися важливою частиною спадщини своїх авторів. Причому в час, коли зникали всі можливі обмеження, серед них були праці не тільки професійних літераторів, а й усіх, хто мав схильність і бажання творити. Часто літературний талант і поетичний склад розуму виявляли художники, які намагалися вербально висловити те, що втілювали на полотні, і які закарбували в щоденниках і автобіографіях свої творчі пошуки. Так, наприклад, не дуже відомий в наш час представник історичного жанру в живописі, що виступав за його відродження в Англії, Бенджамін Роберт Хейдон (1786-1846) залишив після себе прекрасну автобіографію, що прославила митця більше, ніж його творчість. Проте, слід зазначити, що домінування вільних сповідально-автобіографічних форм не вплинуло на палку відданість романтиків саме поезії, яка традиційно вважалася найбільш філософським родом художньої словесності.

У загальному наростанні елегійних настроїв і поглибленні соціального скептицизму чіткіше визначається філософська спрямованість ліричної поезії талановитого поета-романтика С.Т. Колріджа. Філософський характер його віршів пов'язаний зі складним процесом становлення теорії органічної єдності, яку англійський поет-романтик намагався створити протягом усього свого

життя. Вона так і не набула систематичного характеру й оформлення на сторінках єдиного фундаментального дослідження. Її ідеї та принципи розкидані в численних роботах, начерках і статтях. Цей факт є головним аргументом невизнання оригінальності та видатного значення філософських відкриттів С.Т. Колріджа, безсумнівно, з найбільшою силою і глибиною втілених у його поезії. «Як поет, він уже зайняв своє місце, але як філософ, чиї ідеї надихнули багатьох мислителів, він ще буде відкритий» [37, с. 101], – зазначав Джон Стюарт Мілль, і це відкриття триває до теперішнього часу.

В основі філософських поглядів С.Т. Колріджа лежить прагнення віднайти універсальний спосіб втілення єдиного сенсу всього сущого на перетині мистецтва, релігії та науки, інтуїції та досвіду, думки та почуття, віри та волі, споглядання та творчості за допомогою об'єднавчої сили уяви. Це завдання змусило поета шукати ключ до його вирішення у філософів різних напрямів: матеріалістів та ідеалістів, емпіриків та містиків, раціоналістів та сенсуалістів, – і в результаті відкрити нове розуміння реальності, яке часто називають романтичною реакцією на обмежену метафізику XVII-XVIII ст.

Протягом невпинного шляху становлення С.Т. Колріджа – поета, філософа, релігійного мислителя, літературного критика, публіциста, відзначається незмінний зв'язок його поетичних відкриттів із філософсько-естетичним обґрунтуванням художніх ідей. Думка і почуття, ідея та її втілення нерозривні у творчій свідомості С.Т. Колріджа, а пошуки рівноваги і гармонії між ними приводять його до створення унікальних художніх творінь.

У перший період свого творчого шляху (1787-1798) митець органічно поєднує інтерес до матеріалістичної філософії Дарвіна, атеїзму і скептицизму Вольтера із захопленням поезією єлизаветинців (Е. Спенсера, В. Шекспіра), предромантиків (В. Каупера, Т. Чаттертона), об'єднуючи в єдине ціле інтелектуальний та емоційний напрямки пошуків істини. Така особливість мислення поета відображена в розподілі філософських інтересів: з одного боку, вивчення в європейській філософії матеріалістичної традиції, з іншого – ідеалістичної та містичної.

Іншою особливістю творчого розуму С.Т. Колріджа є здатність сприймати ідейні відкриття сучасників, які привертали його увагу, і творчо перетворювати їх на основі власних висновків. Водночас емоційні переживання поета вирізняються глибокою релігійністю. На перетині таких суперечливих, але взаємодоповнюючих філософсько-художніх тенденцій Колріджу вдається стати «великим збудником духу філософії у своїй країні, збагатити теорію літератури, досягти нових абсолютних вершин в англійській поезії» [8, с. 45].

Кембриджський період у житті С.Т. Колріджа (1791-1794) вирізняється насиченим інтелектуальним життям. Розмірковуючи про співвідношення філософії та поезії у своїй творчості, він зазначає: «У ранній юності... я бився над протиріччями метафізики і теології. Ніщо інше не приносило мені такого задоволення. Історія та окремі її події втратили для мене всякий інтерес» [44, с. 59]. Проте філософська поезія ніколи не переставала цікавити митця. Її він порівнює з обробленим полем, що приносить урожай і квіти. Ця сфера, за словами поета, розвиває дар фантазії, любові до природи, почуття краси у формах і звуках. У зазначений період Колрідж послуговується двома способами створення поетичних образів *алегорією* – перетворенням абстракції на предмет або предмет на абстракцію, і *символом* – об'єднанням явища і сутності в єдиний образ, реальний і надприродний, конкретний і вічний. І яких би змін чи впливів не зазнавала творча манера митця, але за своєю сутністю вона завжди тяжіє до символу: «Символ майже прозорий, крізь нього просвічує ціле, що його він сповіщає, існуючи при цьому як жива частина тієї єдності, представником якої виступає» [44, с. 90].

Зазначені способи створення поетичного образу, а також спосіб ліричного переживання та проблемно-тематичний зміст віршів визначають особливості розвитку філософської поезії С.Т. Колріджа. Характер і ступінь співвідношення цих складових виражаються в жанрових, синтаксичних, ритміко-семантичних характеристиках поетичних творів і демонструють художнє втілення філософської системи буття і свідомості автора.

Аналізуючи конкретні поетичні твори С.Т. Колріджа різних періодів його творчості, можна змодельовати приблизну схему взаємозв'язку алегоричної та символічної тенденцій у його поезії. На нашу думку, вона виглядатиме таким чином: характер ліричного переживання героя (еготизм) і образи-символи сонетів «Біль», «До річки Оттер», з одного боку, і релігійно-філософські ідеї поезій «Релігійні думки», «Доля націй», з іншого боку, об'єдналися спочатку в лірико-філософські поезії-бесіди (напр., «Еолова арфа», «Ця альтанка – моя в'язниця» та ін.). Згодом вони знайшли досконале вираження у баладах «Старий мореплавець», «Крістабель», фрагменті «Кубла Хан». Далі дві підводні течії філософської поезії, створивши в точці перетину шедеври світової літератури, розвинулися у нові напрями: об'єктивно-філософську лірику («Уявна надія»), та фрагменти, ескізи, епіграми, присвяти абстрактно-філософського змісту («Асоціація ідей», «Напис», «Епітафія»).

У поезії 1802-1834 рр. співвідношення еволюції філософсько-художньої думки і поетико-стилістичних форм ретельно осмислюється автором і призводить до створення нових жанрових і стильових модифікацій («Нубійська фантазія», «Сад Боккаччо»). Філософські ознаки його віршів проявляються через підтексти, авторські порівняння, алюзії, які вимагають від читача спеціальних фонових знань. Вони актуалізують складну для розуміння філософську поезію автора, але разом з тим – надають їй нового звучання.

У підсумку зазначимо, що поетична творчість С.Т. Колріджа помітно вирізняється у літературі періоду англійського Романтизму. Їй притаманні особливий драматизм ліричного переживання, ритмічна й інтонаційна розмаїтість, оригінальність образів тощо. Все ці складові створили якісно нову романтичну поезію, насичену філософськими уявленнями про моральну природу людини.

РОЗДІЛ II

ФІЛОСОФСЬКА ПОЕЗІЯ РАННЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ

2.1. Філософсько-тематичний характер ранніх віршів поета

В контексті аналізу філософічності поетичних творів С.Т. Колріджа доречно навести роздуми митця стосовно можливості самовираження автора в художній творчості: «Коли людина намагається описати характер іншої людини, вона може мати рацію або може помилятися, але в одному випадку вона завжди досягне успіху – в описі себе самої» [44, с. 67]. Поетичне самовираження почуттів і переживань поет вважає найдосконалішою формою, адже у ньому «моральні почуття, хвилювання або переживання походять із природи... Вони створюють свіжу і нерозривну єдність інтелектуального (духовного) і матеріального світу» [44, с. 69]. Композиція віршів Колріджа, як правило, має чотири складові: зачин (звернення до любого серцю куточка природи); спогад про щасливе минуле, пов'язане з ним; звернення до майбутнього, сподівання повернути колишнє щастя, і нарешті – повернення до дійсності та жаль за неможливістю знову пережити минулу радість. Минуле і майбутнє зливаються на мить у сьогоденні, в якому відбивається вічність. Пейзажні сцени зображуються не просто як об'єкт сприйняття ліричного героя, а як реальні події, що живуть у його уяві. Розгляньмо філософсько-тематичний характер найпоказовіших поетичних творів аналізованого автора.

Вірш «Біль» (Pain) написаний задовго до опублікування «Ліричних балад», проте в ньому вже відбито той драматичний стан душі поета, що стане однією з причин його духовної кризи і з трагічною силою виразиться в розкритті теми самотності. Відчуваючи красу природи, чарівність її барв, поет страждає від неможливості з'єднатися з нею. Всепоглинаючий душевний біль видається йому реальною силою, яка охопила все навколо. Композиційний і ритмічний малюнок вірша проникливо передає зміну настроїв ліричного

героя. Починається твір з опису картин чарівної природи: «*Once could the Morn's first beams, the healthful breeze, / All Nature charm, and gay was every hour*» [43, с. 212]. Незабаром його радість затьмарюється, а згодом і зовсім згасає: «*But ah! not Music's self, nor fragrant bower / Can glad the trembling sense of wan Disease*» [43, с. 213]. Гіперболізований образ болю підкреслює драматизм пережитих миттєвостей. Проте світлий образ природи у свідомості героя раптово витісняє цей біль, і він стає безсилим перед її могутністю: «*Ah what can all Life's gilded scenes avail?*» [43, с. 213].

Поема «*To the river Otter*» вирізняється оригінальним втіленням теми дитинства, незвичним ритмічним та образним ладом. Вона звернена до маленької річки у рідному краї, що уособлює веселе дитинство поета, яке назавжди залишилося у пам'яті. Перед його уявою чітко постають улюблені картини минулого: спів пташок, схід сонця, пісок, що переливається різними барвами: «*Dear native Brook! wild Streamlet of the West! / How many various-fated years have past, / What happy and what mournful hours, since last / I skimm'd the smooth thin stone along thy breast, / Numbering its light leaps! yet so deep imprest / Sink the sweet scenes of childhood, that mine eyes / I never shut amid the sunny ray, / But straight with all their tints thy waters rise, / The crossing plank, thy marge with willows grey, / And bedded sand that vein'd with various dyes / Gleam'd through thy bright transparence! / On my way, / Visions of Childhood! oft have ye beguil'd / Lone manhood's cares, yet waking fondest sighs: / Ah! that once more I were a careless child!*» [43, с. 82].

Звернімо увагу, що слова *on my way* виносяться поетом в окремий рядок, тим самим підкреслюючи, що дитинство залишиться у його житті завжди. Занурюючись у нього у своїй уяві, автор знову відчувається щасливою і безтурботною дитиною: «*Ah! that once more I were a careless Child!*» [43, с. 82]. С.Т. Колрідж часто згадує цей період як ідеал гармонії внутрішнього світу людини і природи: «Чи не дивно, що зовсім нещодавно далекі образи та картини мого раннього життя проникли до мене в душу, подібно до бризу,

який дме з прямих островів молодості та надії – цих близнюків-реальностей нашого примарного світу» [44, с. 29].

На відміну від філософських поем, витриманих у величаво-урочистому стилі, вірш «Релігійні думки» є ліричним монологом автора, враженого проникненням у глибинну сутність буття. У вступі до поеми автор зазначає: «Мої філософські погляди... походять із моїх почуттів, і це, я гадаю, вирізняє мій стиль письма, ...я рідко відчуваю без роздумів і мислю без переживань» [43, с. 65]. Хоча сюжет у творі в прямому сенсі відсутній, його роль виконує авторська інтерпретація трагічної долі Христа, життя якого поет переживає у своїй уяві. Пояснюючи роль Христа і причини його неприйняття неосвіченими людьми, Колрідж виходить з ідеї про символічну сутність світу: «*The Great Invisible, by symbols only seen*» [43, с. 71]. Поет не випадково використовує різні означення Бога, маючи на увазі божественну першооснову світу, а не персоніфікованого Бога-володаря: «*Men have split up the Intelligible One into the peculiar attributes of Gods many*» [43, с. 72].

«Релігійні думки» у символічний спосіб описують основні ланки моральної історії людини: злочин, покарання, каяття, спокуту. Так, шторм (*the mad careering of storm*) відповідає хаотичному сум'яттю душі, легкий морський вітерець символізує прозріння (*Thy felt the sea-breeze... they mused / Why the ere was misery in a world so fair*), невір'ю (*the Daemon Power-Atheism*) автор протиставляє чисту віру (*Return pure Faith*), що здатна подарувати весь світ (*The kingdoms of the world are your's*). На сторінках свого філософсько-релігійного монологу Колрідж звертається до імен великих англійських мислителів, чиї ідеї особливо вплинули на його пошуки філософської істини. Ньютона, до прикладу, поет називає наймудрішим зі смертних, наголошуючи на зверненні знаменитого фізика до проблем божественного джерела буття. А філософську систему Дж. Берклі вважає цілковито співзвучною своїм ідеям. Наприкінці поеми Колрідж виголошує полум'яну проповідь: «*I breath the empyreal air / of Love, omnificic, omnipresent Love, / Whose day-spring rises glorious in my soul / As the great Sun, when he his influence / sheds on the frost-*

bound waters – The glad stream / Flows to the ray and warbles as it flows» [43, с. 199]. Цей вірш є неначе моментом особистого апокаліпсису, коли власне 'я' втрачає і знаходить себе в Бозі.

Якщо в «Релігійних думках» роздуми поета про світобудову і людську природу ґрунтуються на євангельській історії, то в «Долі націй» філософія людської моралі перегукується з баченням життя різних народів від півночі до півдня. Поет намагається зрозуміти причини людських страждань («*Cold and Hunger drank their life*» [43, с. 230]) і пов'язує їх зі спотворенням істини. Центром цього глобального спотворення на землі він вважає Францію, яка причетна одночасно і до найкращих, і до найжорстокіших для Європи справ: «*she was quick to mark the good and evil thing*» [43, с. 232]. Прагнучи віднайти шлях до порятунку людства, автор закликає його до прозріння.

Варто зауважити, що у «Релігійних думках» і «Долі націй» оформляються найважливіші для всієї подальшої творчості поета філософсько-естетичні принципи: принцип символічного пояснення світу; принцип бачення нескінченного в кінцевому, вічного в тимчасовому; принцип релігійно-філософського пізнання сутності речей у єдності творчої і моральної волі. Окремо слід згадати принцип відповідності стилю сенсові твору. стосовно якого Колрідж висловлюється так: «Мої вірші вірно звинувачують у великій кількості подвійних епітетів і загальній пишномовності мови. Я скорочував подвійні епітети безжальною рукою і доклав найбільших зусиль для спрощення нагромадження і пишності як самих думок, так і манери їх вираження. Цей останній недолік проте проник у мої «Релігійні думки» в такому складному переплетенні, що іноді я не розплутував бур'янової трави зі страху пошкодити квітку» [44, с. 42].

Зазначений недолік поетичного стилю Колрідж долає у своїх віршах-бесідах (*conversation poems*). Вони органічно поєднують у собі характерні риси поетичного стилю ранніх віршів, ліричних сонетів та філософсько-моральні ідеї монологів. Тема перетворення дійсності силою уяви розкривається в процесі розмови автора з близькими йому людьми, природою, всім світом.

Відчути свою єдність з ними йому допомагають герої-співрозмовники – друг, кохана, дитина. Однак головну роль у розкритті потаємного сенсу навколишнього світу відіграє все ж природа.

У вірші «Роздуми під час розставання з місцем усамітнення» простежується тема вічності та короткочасності, швидкоплинності образу, породженого уявою, з внутрішнім життям людини. Сюжетним стрижнем твору є зміна картини рідного містечка поета, яка поступово набуває глибокого філософського змісту. Із невибагливої сцени пейзажна замальовка перетворюється на священне місце гармонії між людиною і природою. Вірш починається з опису будинку, де колись жив поет: «*Low was our pretty Cot: our tallest Rose / Peep'd at the chamberwindow. We could hear / At silent noon, and eve, and early morn, / The Sea's faint murmur. In the open air / Our Myrtles blossom'd; and across the porch / Thick Jasmins twined: the little landscape round / Was green and woody, and refresh'd the eye. It was a spot which you might aptly call / The Valley of Seclusion!*» [43, с. 240]. Кульмінацією вірша є епізод, у якому поет крізь минуле бачить теперішнє. У цьому фрагменті спогаду випадковий перехожий відкриває йому магію звичайного будинку й місць поблизу. Таке відкриття відгукується в душі поета захопленням і прозрінням: «*A wealthy son of Commerce saunter by, /...he paus'd, and look'd / With a pleas'd sadness, and gaz'd gaz'd round again, / And sigh'd, and said, it was a Blessed Place. / And we were bless'd*» [43, с. 241]. Відчуття таємничості цього місця передаються митцеві і йому розкривається гармонія і краса життя в маленькому містечку.

У наступній частині розгортається вражаюча за точністю психологічного малюнка сцена поетичного бачення. Згадуючи своє сходження на гору поблизу будинку, автор занурюється в уявний образ настільки, що минулий час перетворюється на теперішній, віддалене в реальному просторі місце – на те, що є поруч у вимірі уяви. Перехід минулого у теперішнє передається зміною форм дієслова та прислівників *here, now*: «*O! what a goodly scene! Here the bleak mount, / The bare bleak mountain speckled thin with sheep; / Grey clouds, that shadowing spot the sunny fields; / And river, now with bushy rocks*

o'er-brow'd, / Now winding bright and full, with naked banks; / ...the whole World / Seem'd imag'd in its vast circumference» [43, с. 244]. Пожвавлення зв'язку минулого з майбутнім через пережиті почуття і думки допомагає поетові боротися за християнські істини: *«I therefore go, and join head, heart, and hand, / Active and firm, to fight the bloodless fight / Of Science, Freedom, and the Truth in Christ»* [43, с. 244].

Основна філософська ідея вірша «Ця альтанка – моя в'язниця» полягає у створенні реальності в процесі співчуття і співтворчості. Колрідж не вдається тут до алегорій або персоніфікацій для вираження своїх філософсько-моральних ідей, як у монологах «Релігійні думки» і «Доля націй». Сюжет вірша простий: поет через хворобу не може вирушити на прогулянку знайомими місцями разом із другом і залишається в альтанці. Самотність і розлука з близькою серцю людиною перетворюють альтанку на в'язницю. Такий стан речей стає нестерпним. Щоби подолати його, поет в уяві супроводжує друга, переживає разом із ним диво причетності до красот пейзажу, прихованих від нього наяву. Фізично перебуваючи в альтанці, поет наче простує з другом знайомими стежками, викликає в пам'яті пережиті почуття. Виникає враження, що у вірші відбувається зіткнення миті з вічністю, єднання минулого (пам'ять автора) і майбутнього (передбачувані почуття його друга) в сьогоденні. У цю мить реальність твориться авторською уявою: *«...Ah! slowly sink / Behind the western ridge, thou glorious Sun! / Shine in the slant beams of the sinking orb, / ...richlier burn, ye clouds! / Live in the yellow light, ye distant groves! / And kindle, thou blue Ocean!»* [43, с. 89].

Ліричний герой переживає подвійне єднання – з природою і з собою за допомогою уяви та почуття любові до природи. Стан усвідомлення себе в усьому і всього в собі дарує йому диво спів-буття з другом, якого немає поруч, і перетворення альтанки-в'язниці на альтанку-світобудову, світлу і прекрасну. Навколишній світ із замкнутого простору перетворюється на простір, сповнений життя: *«Pale beneath the blaze / Hung the transparent foliage; and I watch'd / Some broad and sunny leaf, and lov'd to see / The shadow of the leaf and*

stern above / Dappling its sunshine / And that walnut-tree / Was richly ting'd, and a deep radiance lay / Full on the ancient ivy, which usurps / Those fronting elms, and now, which blackest mass / Makes their dark branches gleam a lighter hue / Through the late twilight: and though now the bat / Wheels silent by, and not a swallow twitters, / Yet still the solitary humble-bee / Sings in the bean-flower!» [43, с. 91].

Альтанка стає символом єдності простору і часу (зовнішнього і внутрішнього, реального і уявного, близького і далекого, минулого і майбутнього). Розуміння людиною цієї єдності і є, за Колріджем, справжня реальність. Зауважимо також, що вірш «Ця альтанка – моя в'язниця» започатковує цикл віршів-бесід, які часто позначають терміном *поезія альтанки (the poetry of bower)*. Вона має три смислові частини: природа, людина і Бог. Людина в цьому ланцюзі посідає центральне місце, адже «власне 'я' було для романтиків відправним пунктом поетичних роздумів» [24, с. 153].

Підсумовуючи розгляд поезії С.Т. Колріджа раннього періоду творчості, зауважимо, що стрижневим естетичним принципом автора є органічний взаємозв'язок форми і змісту поетичного твору. Рима, ритм, звук, композиція, образний лад, уся художня тканина твору мають сприяти найглибшому вираженню змісту. Творчості поета притаманна ціла низка характерних рис. Найосновнішими з них, на нашу думку, є: наповнення традиційних жанрів ліричної поезії новим змістом, драматизм ліричного переживання, виразність композиційного малюнка вірша, ритмічна й інтонаційна розмаїтість, новизна образів, синтез звукової, колірної та смислової характеристик образу. У його віршах у великій кількості присутні персоніфікації абстрактних понять та алегорії. Все це зумовило створення якісно нової поезії, насиченої філософськими уявленнями про моральну природу людини.

2.2. Ключові образи і мотиви у поетичних творах С.Т. Колріджа

Детальний аналіз поетичних творів С.Т. Колріджа засвідчує, що в них знаходить вираження доволі широкий діапазон мотивів: *провини й каяття*,

страждання й утіхи, ненависті й прощення, горя й радості та ін. Вражає також і багатство образної системи поета. Визначаючи походження, характер і спрямованість філософського змісту поезії автора, зупинімося на основних символічних образах і мотивах, реалізованих у поемах «Старий мореплавець» та «Крістабель».

2.2.1. Поема «Старий мореплавець»

У розвідці про «Старого мореплавця» американський письменник Р. Воррен зауважив: «Ця поема – основна для Колріджа, основна вона і для його епохи, причому не просто розкриває епоху, а фокусує її найважливіші тенденції та протиріччя» [62, с. 34]. Відомо, що поет планував написати історію поневірянь Каїна. Цей факт наштовхує на думку, що йому важливими були теми злочину, походження зла, його споконвічності. Їх автор вважав найбільш плідними для розвитку сюжетів своїх поем. Лягли вони і в основу балади «Старий мореплавець».

У баладі «Старий мореплавець» поет спрямовує основні зусилля на максимально переконливе зображення надприродних явищ. Тут його поетична уява вражає своєю феноменальністю, адже відомо, що до написання поеми Колрідж ніколи не бачив моря. Відтак стає зрозуміло, що картини морської стихії створені виключно його уявою. З того часу в англійській поезії надовго склався своєрідний її культ.

Своєрідність твору «Старий мореплавець» визначається насамперед поєднанням жанру, стилізованого під народну баладу, і фабули, частково схожої з біблійною притчею. Як відомо, інтерес до народної творчості був характерною рисою поетів-романтиків, і Колрідж теж часто звертався до неї. Зберігаючи рідкісні особливості англійської народної балади, поет водночас якісно перетворював її, наповнюючи новим змістом.

Сюжет «Старого мореплавця» взятий частково з Шекспірового «Макбета» (сюжет із відьмою, яка помстилася морякові, затопивши його

корабель і відпустивши самого з тавром проклятої людини). Мотив злочину, покарання і спокути за скоєний гріх близький до народної балади. Однак вищий рівень сюжету становить історія душі головного героя, трагедія самотності, що перетворює його на романтичного титана. Якщо в народній баладі переважає епічний план зображення, то в поемі Колріджа вражає її ліризм. Художня виразність мови народного твору є надзвичайно насиченою, що дозволяє передати психологічний драматизм, образну символіку поеми. Її нехитра фабула отримує глибоке філософське узагальнення завдяки оригінальній художній моделі світу та поетичним відкриттям Колріджа. Трагічні події, душевні муки, пережиті головним героєм, передані різькою проникливо через образи поеми, її композицію і мову, сувору і драматичну символіку. Оповідь від першої особи привносить у твір особливу сповідальну інтонацію. За сюжетом – старий мореплавець чинить тяжкий гріх, вбиваючи безневинного альбатроса, символ чистоти й добра. Через цей безглуздий злочин проти природи він отримує страшне покарання. І лише через усвідомлення нерозривного зв'язку усього живого на землі, моряк знімає з себе цей гріх.

Починається поема без вступу, несподівано, одразу захоплюючи увагу читача повтором: «*He holds him with his kinny hand / He holds him with his glittering eyes*» [43, с. 250]. Надалі, впродовж усього твору подібні повтори з різним смисловим навантаженням зустрічаються дуже часто. У поєднанні з іншими стилістичними засобами вони то нагнітають почуття, то виражають їх зміну, відтак сприяючи граничній виразності контексту. Учені неодноразово наголошують, що «безперервне емоційне нагнітання є характерне для романтичного стилю Колріджа. Він використовує для цього будь-які прийоми: подвоєння рими всередині рядка, подвоєння і навіть потроєння кінцевих рим..., повтори, анафори тощо. Уся ця поетична система прагне створити відчуття свободи...» [22, с. 111].

Аналізований твір вирізняється великою кількістю символічних образів. Так, наприклад, символіка *сонця* в поемі наділена, з одного боку, реальним

змістом, з іншого – фантастичним: «*The sun came up upon the left / Out of the sea came he! / And he shone bright and on the right / Went down into the sea*» [43, с. 254]. Зауважимо, що Колрідж уживає щодо сонця особовий займенник *he*, тим самим персоніфікуючи цей образ.

Відсутність руху корабля символізує безгрішність життя. Однак раптовий бурхливий вітер відносить корабель у царство льодів. Жах обтяжливої самотності серед безмовних брил дуже зримо виражає звуковий повтор, алітерація: «*The ice is here, the ice is there, / The ice is all around*» [43, с. 258]. Цей характерний прийом допомагає автору змалювати безвихідь замкнутого простору. Алітерація сонорних і свистячих приголосних звуків *r* і *s* передає гуркітливий звук крижин, що тріскаються: «*It cracked and growled, / and roared and howled... / Like noises in a swound*» [43, с. 258]. Фонетичний прийом у поєднанні з градацією слів робить картину буквально відчутною.

Раптова поява білосніжного альбатроса – провісника удачі й порятунку, якого матроси порівнюють із християнською душею, посланцем Бога, співпадає з появою *місяця* – символу очищення. Поряд із *сонцем* цей символ часто з'являється у баладі, несучи особливе смислове навантаження: «*Whiles all the night, through fog-smoke white, / Glimmered the white Moon shine*» [43, с. 259]. *Сонцю* і *місяцю*, *дню* і *ночі* Колрідж надає особливого символічного змісту. Сцени з цими образами допомагають йому майстерно зобразити таємничий сенс явищ чи подій. Сонце зазвичай є свідком злочинів героїв, адже злі вчинки творяться при світлі дня. Проте викриваються вони часто саме у місячному сяйві. Цю глобальну для романтичної думки антитезу дня й ночі, уособлених у символах *сонця* й *місяця*, уперше так виразно висловив Колрідж саме у в поемі «Старий мореплавець» – основоположній для романтичної поезії баладі.

Варто звернути увагу і на символіку *вітру*, що виводить корабель із криги. Тим самим він ніби переконує моряка у правильності вчинку – вбивстві птаха. Шум попутного вітру звучить у насиченій алітерацією *f* строфі: «*The*

fair breeze blew, the white foam flew, / The furrow followed free; / We were the first that ever burst / Into that silent sea» [43, с. 261].

Корабель раптово зупиняється біля самого екватора. Середина земної кулі символізує межу між добром і злом, яку переступає людина. Саме в цьому місці відбувається суд над моряком за скоєне зло – його мучить нестерпна спрага посеред безмовного моря: «*Water, water every where, / And all the boards did shrink; / Water, water, every where, / Nor any drop to drink»* [43, с. 264]. Повтор у строфі посилює враження: «*Day after day, day after day / We stuck, nor breath, nor motion. / As idle as a painted ship / Upon a painted ocean»* [43, с. 264]. Зауважимо, що поезію Колріджа вирізняє рідкісна відповідність між звуком, кольором і змістом поетичного слова. Їхнє бездоганне поєднання заворює магічною красою і силою. Яскравим підтвердженням такого поєднання (навіть у змалюванні непривабливих сцен) є строфа: «*About, about in reel and rout / The death-fires danced at night; / The water, like a witch's oils, / Burnt green, and blue, and white»* [43, с. 265].

У наступному розділі з'являється символічний образ *Смерті-в-Житті*, що знайшов свій розвиток у творчості багатьох послідовників С.Т. Колріджа. Її страшний вигляд зображено автором у реалістичних подробицях: «*Her lips were red, her looks were free»* [43, с. 267]. Автор втілює надприродне в матеріальному, тим самим досягаючи трагічного реалізму в зображенні невидимого життя людської душі. Невідворотність наближення загибелі передають градаційні рядки: «*A speck, a mist, a shape, I wist! / And still it neared and neared»* [43, с. 267].

У цій частині вірша знову з'являється символ *сонця*. Поет створює неймовірну картину – *сонце за ґратами*, що символізує наближення загибелі. Насправді, перед зором моряка постає реальна сцена – сонце за корабельними снастями, однак вона набуває для героя символічного змісту: «*As if through a dungeon-grate he peered / With broad and burning face»* [43, с. 268]. *Сонце* гасне в ту мить, коли всіх на кораблі вбиває смерть. Гуркіт падаючих на палубу тіл передають глухі звуки *m, p*: «*With heavy thump a lifeless lump / They dropped*

down one by one» [43, с. 268]. Мореплавець залишається один, і муки його самотньої душі, яка відчуває *смерть-у-житті*, виражають сповнені гіркотою слова: «*Alone, alone, all, all alone / Alone on a wide wide sea!*» [43, с. 270]. Моряк відчуває розпач і повну безвихідність: «*I looked upon the rotting sea, / I looked upon the rotting deck, / And drew my eyes away; / And there the dead men lay»* [43, с. 270].

Початок духовного очищення героя випереджає поява *місяця*. У його світлі стає помітним різкий контраст між красою природи й жахом скоєного злочину. Сяйво *місяця* змушує мореплавця прозріти, усвідомити тісний зв'язок усього живого в природі. У героя з'являється особлива сила уяви – і цей момент можна по праву вважати кульмінацією твору. Саме тут розкривається дуже важливий принцип філософської та художньої системи С.Т. Колріджа і романтизму загалом: в осягненні краси – осягнення істини.

Духовне очищення мореплавця, милість природи, що прощає його, демонструє сцена появи *дощу* і *вітру* – символів життя і творчої сили. Благодатний дощ повертає героя до життя, дарує йому прозріння. З цього моменту природа знову оживає, корабель пливе. Колрідж дуже емоційно передає це раптове пожвавлення природи: «*The upper air burst into life!*» [43, с. 272]. Наступні рядки демонструють наростаючу експресивність, насичуючи картину новими образами: «*And the coming wind did / roar more loud, / And the sails did sigh like sedge; / And the rain poured down from one black cloud»* [43, с. 272]. Аналізуючи поетику поеми, А. Свінберн захоплено писав: «Нам здається, що ми перебуваємо в Раю, ... де музика, фарби й аромати злилися воедино, де можна чути кольори й бачити гармонію неба» [37, с. 99].

У наступній частині твору кара остаточно завершується. Ніжний вітер заспокоює героя, який так довго й болісно страждав у нескінченному морі: «*Swiftly, swiftly flew the ship, / Yet she sailed softly too / Sweetly, sweetly blew the breeze / On me alone it blew»* [43, с. 280]. Моряк повертається додому іншою людиною, віднайшовши ціною мук і страждань прозріння душі, високу любов, що пов'язує людину з усім світом. Ціною трагічного досвіду він отримує

пророчий дар ясновидіння, який виводить його зі стану моральної сліпоти і приводить до морального прозріння.

Слід зауважити, що кінцівка поеми є доволі повчальною, що загалом не відповідає трагічній стилістиці поеми. Сам автор зазначає: «...Головна, якщо не єдина, вада поеми полягає... у відкритому моралізуванні як принципу або поштовху до дії» [44, с. 66]. Однак примирення поезії з мораллю лежить в основі художніх і філософських пошуків Колріджа, адже все своє творче життя він прагнув створити всеосяжну систему, у якій гармонійно злилися б поезія і філософія, релігія і наука, мораль і політика.

Особлива цінність балади «Старий мореплавець» полягає в тому, що уява виступає тут силою, здатною створити ідеальну реальність за аналогією зі створенням світу Богом. Два найважливіші принципи романтичної поезії – вірність природі та перетворення її уявою – знайшли досконале втілення в цій поемі. Як стверджує дослідниця А. Михайлюк, «Колрідж у «Старому мореплавці» у згущеній формі дає все те, що пізніше знайде своє вираження в романтизмі» [24, с. 153]. Усе це дає підстави літературознавцям вважати твір «Старий мореплавець» першою романтичною ліро-епічною поемою, що стоїть біля витоків і водночас є вершиною європейської романтичної поезії.

2.2.2. Поема «Крістабель»

Поема «Крістабель» демонструє трагедію насильницької зміни людської свідомості, підміну сутності за допомогою неправдивої уяви. Колріджу вдалося трансформувати середньовічну баладу у романтичну казку, в якій персоніфіковані поняття добра й зла перетворилися на позитивні й негативні образи. Якщо зазвичай у казках перетворення приводять до щасливого кінця, то в «Крістабелі» вони набувають зловісного відтінку, а поема закінчується на тривожній ноті, без традиційного фіналу. «Причина, з якої я не закінчив «Крістабель», не в тому, що я не знав, як це зробити... Завдання, поставлене в

поємі, – найскладніше для виконання – диявольщина при світлі дня...» [44, с. 78], – писав автор.

Головна героїня Крістабель – прекрасна виглядом і душею молода дівчина. За сюжетом їй належить покинути ліс та увійти до древнього замку. Діючи таким чином, вона ніби виходить зі світу середньовічної казки та потрапляє до готичного світу перетворень, зваблень, втрати віри, атмосфери брехні та зради. Цей перехід символізують тривожні загадкові знаки (сутінки, виття собаки, згасла свічка), що супроводжують дівчину на її шляху.

Проникнення злої сили в підсвідомість Крістабель та її опір цьому впливу втілено у стосунках між нею і Джеральдиною. Головна героїня страждає від потворної брехні, відчуває негативний вплив Джеральдіни, проте її духовна сутність виявляється беззахисною перед владою ірраціонального зла. Момент, коли Крістабель відчуває на собі пильний погляд зміїного ока Джеральдіни і мимоволі наслідує його, вражає художньою силою. Така трагедія роздвоєння і руйнування особистості є особливо складною, адже вона невидима для сторонніх. Як складеться доля дівчини – невідомо, автор залишає тендітну надію на порятунок, хоча вся ідея поеми полягає в цій тривожній невизначеності.

Атмосфера межі між світлом і темрявою, дійсністю і таємницею, свідомістю і підсвідомістю героїв простежується вже з перших рядків поеми в описі нічного лісу і замку. Стан між опівнічною тишею замку і сонним криком півня створює тривожне звукове тло невизначеності. Ніч холодна, але не темна, небо затягнуте хмарами, але пропускає світло, місяць повний, але не ясний, уже весна, але тепла ще немає. Поява Крістабелі пізнього вечора далеко від замку пояснюється її сном про лицаря-нареченого, за якого дівчина хоче помолитися. Молитву перериває дивний звук, схожий на завивання вітру чи стогін. Він контрастує зі спокійним звучанням молитви небесно чистої Крістабель. Насторожений настрій ситуації посилює також образ *останнього червоного листка*, що символізує беззахисність героїні. Натомість в образі Джеральдіни, героїні-перевертня, підкреслені відтінки білого кольору (сукня,

плечі, волосся). Зауважимо, що в колірній палітрі романтиків біла барва часто символізує зло і смерть. Крім того, такі деталі, як зітхання старого собаки, крик сови, спалах полум'я в каміні підсилюють зловісну природу Джеральдіни.

Дослідникам поезії Колріджа не вдалося розв'язати таємницю загадкового образу чаклунки-перевертня, що видає себе за різних людей (в тому числі і за нареченого Крістабель). Деякі вчені трактують її як посланницю небес на випробування чесноти Крістабель. Дехто також припускає, що Джеральдіна не є самостійною посланницею сил зла чи добра, однозначною персоніфікацією яких її намагаються представити. Проте на сторінках поеми Колрідж не намагається дати читачеві готове роз'яснення. Він не пропонує простих алегорій, не задіює казкових чи фольклорних персонажів для атрибутів містичного колориту старовини. Як і в «Старому мореплавці», його цікавить моральна історія людини, походження зла, яке шкодить її душі і розуму. Тому образ Джеральдіни радше може бути витлумачений як матеріалізація неусвідомлених станів душі героїв поеми, і перш за все Крістабель, яка намагається подолати стихійну течію хаотичного потоку відчуттів, спогадів, бажань.

Особливого значення набуває сцена, в якій Джеральдіна чинить опір викликаному Крістабель духу матері. Тут простежуємо мотив чудотворного напою – вина, приготованого з цілющих диких трав матір'ю дівчини. Перший ковток вина змушує Джеральдіну відчувати на собі вплив володарки темряви, яка не бажає відступати перед світлом небесного царства. Проте другий ковток вина, зроблений Джеральдіною, приборкує темні сили, що визнає сама гостя замку: «*Even I in my degree will try, / Fair maiden, to requite you well*» [43, с. 280]. Безневинна душа Крістабель позбавляє Джеральдіну будь-якої можливості заподіяти їй зло.

Кінцівка першої частини поеми є узагальненням психологічної драми, пережитої головною героїнею. Першу сцену – молитву Крістабель у лісі – протиставлено другій сцені – сновидінню наяву, сповненому жаху і самотності, подібно до двох контрастних станів душі людини – невинності й

досвіду. При цьому сцена молитви має риси дещо спотвореного відображення подій, адже Крістабель вже відчуває на собі вплив Джеральдіни. До такого висновку нас підводить ряд уточнювальних епітетів: «*Her face, oh call it fair not pale, / And both blue eyes more bright than clear*» [43, с. 283]. Однак ні уві сні, ні наяву, ні у спогадах, ні в реальному часі Крістабель не втрачає священної чистоти своєї душі: «*Who, praying always, prays in sleep*» [43, с. 284]. Звільнившись від гнітючого сну, дівчина повертається до своєї неспотвореної сутності завдяки щирій вірі. Процес повернення до себе пов'язаний із символікою світла: «*...she seems to smile / As infants at a sudden light!*» [43, с. 286].

У другій частині поеми випробування Крістабель тривають. Дівчина вважає себе винною за нічні видіння і ніяк не пов'язує їх з Джеральдіною. Душевні переживання героїні поет описує так сміливо й оригінально, глибоко проникаючи у глибини її підсвідомості, що деякі літературознавці слушно називають його предтечею сучасного психоаналізу. Врешті уяві Крістабель відкривається справжня сутність зловісної гості, здатної маніпулювати її пам'яттю, відчуттями і розумом. Проте, на жаль, це не фінал твору. Його неможливо передбачити через невизначеність межі добра і зла, віри і невір'я, істини і брехні, змішання суперечливих думок і почуттів. У філософському узагальненні драми свідомості і полягає висновок другої частини поеми.

Як бачимо, поема «Крістабель» С.Т. Колріджа є доволі трагічним твором, але страждання героїв, які прагнуть віднайти гармонію життя, мають важливий сенс. Переносячись із повсякденного світу звичних видимостей у світ прихованих сутностей, вони починають усвідомлювати світ як єдине ціле.

Послідовний аналіз проблематики ранніх віршів С.Т. Колріджа дає підстави констатувати глибинний філософський конфлікт, що об'єднує їх у єдине ціле і визначає своєрідність художнього методу автора. Цей конфлікт полягає в принциповій протилежності мислення міфами, схемами, штампами і мислення символами, живими образами, що об'єднують вічний і конкретний, ідеальний і буквальный сенс явищ життя.

РОЗДІЛ III

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА У ПОЕЗІЇ ПІЗНЬОГО ПЕРІОДУ

Особливий інтерес в еволюції філософської поезії С.Т. Колріджа становлять вірші періоду 1800-1816 рр. – найінтенсивнішого етапу філософсько-естетичної творчості поета. Поетичні твори про душу, інтелект, внутрішній світ особистості Колрідж називає «дотиками до загальної істини в миті одкровення» [44, с. 28]. Твори цього періоду – це чарівні за змістом і виразністю сцени гармонії і спокою. У них поет задіює не лише широке коло проблем філософського характеру, а й різноманітні форми вірша (монолог, діалог, сповідь), оригінальні жанри (сонет, ода, сентенція), виразну образність (символи, алегорії). Новизна творів цього періоду включає також поглиблене узагальнення тем і форм поезії попередніх періодів творчості автора.

Особлива значущість філософської поезії С.Т. Колріджа з помітною глибиною відкривається у вірші «Фантом» (Phantom). Твір описує те, як зовнішній вигляд і внутрішня сила земної кулі контрастують подібно до часу й вічності, скороминущого і нетлінного: *«All look and likeness caught from earth, / All accident of kin and birth, / Had pass'd away. There was no trace / Of aught on that illumined face, / Upraised beneath the rifted stone, / But of one spirit all her own; / She, she herself, and only she, / Shone through her body visibly»* [45, с. 180].

Однією з головних тем у поезії С.Т. Колріджа зазначеного періоду є *співвідношення віри й моралі*. Вірш «Людське життя» (Human Life) з підзаголовком «Про заперечення безсмертя» (On the denial of immortality) спростовує теорію роздільного існування матерії і духу, згідно з якою Бог тільки запустив Всесвіт як складний механізм, що підкоряється суворим законам порядку, симетрії, гармонії, надалі не беручи участі у його процесах. Колрідж розвінчує подібні твердження, опираючись на філософську систему органічної єдності. Відповідно до неї матерія і свідомість є єдиним цілим, яке набуває смислу завдяки творчій уяві, відтворюючи в часі і просторі зв'язок

людини з божественною волею: *«If dead, we cease to be; if total gloom / Swallow up life's brief flash for aye, we fare / As summer-gusts, of sudden birth and doom, / Whose sound and motion not alone declare, / But are the whole of being! If the breath / Be Life itself, and not its task and tent, / If even a soul like Milton's can know death; / O Man! thou vessel purposeless, unmeant, / Surplus of Nature's dread activity, / Which, as she gazed on some night-finished vase, / Retreating slow, with meditative pause, / She formed with restless hands unconsciously... / If rootless thus, thus substanceless thy state, / Go, weigh thy dreams, and be thy hopes, thy fears, / The counter – weights! Why rejoices / Thy heart with hollow joy for hollow good? / Why cowl thy face beneath the mourner's hood, / Why waste thy sighs, and thy lamenting voices, / Image of Image, Ghost of Ghostly Elf?»* [45, с. 210].

Протест проти концепції існування матерії незалежно від духу і волі людини вражає Колріджа своєю неймовірною абсурдністю. У багаторазовому повторі особового займенника *твій* (*thy*) немов підкреслюється звернення до внутрішнього світу людини, ізольованого так само, як і божественна воля, від впливу на розвиток за своїми незалежними законами.

Вірш «Нубійська фантазія, або Поет у хмарах» (*Fancy in Nubibus, or the poet in the clouds*), написаний у формі шекспірівського сонета, розкриває етапи і різновиди творчого процесу. С.Т. Колрідж послідовно перелічує декілька варіантів поетичної думки:

- така, що заснована на сваволі суб'єктивної фантазії: *«To make the shifting clouds be what you please»* [44, с. 80];
- така, що узгоджується зі звичними образами фантазії інших: *«Own each quaint likeness issuing from the mould / Of a friend's fancy»* [44, с. 93];
- така, що демонструє роботу первинної уяви, яка виявляє метафоричне значення сприйнятої картинки: *«And cheek aslant see rivers flow of gold / Twixt crimson banks; and then, a traveler, go / From mount to mount to Cloudland, gorgeous land!»* [44, с. 89];
- така, що виявляє внутрішній зміст, символічне значення образу за допомогою вторинної уяви: *«Or list'ning to the tide, with closed sight, / Be that*

blind bard, who on the Chian strand / By those deep sounds possessed with inner light, / Been sight'ning to the tide, with closed vision, / Be that blind bard, who on the Chian strand / By those deep sounds possessed with inward light, / Been the Iliad and the Odyssee / Rise to the swelling of the voiceworthy sea» [44, с. 87]. Таким чином, митець представив образний опис можливих щаблів досягнення вершини поетичної творчості: через відчуття (*sense*), розум (*understanding*), фантазію (*fancy*) та уяву (*imagination*).

Вірш «Лімбо» можна назвати алегоричною сатирою, в якій критикований предмет, що являє собою абстракцію, представлений в образі відомого за поемою Данте Аліг'єрі «Божественна комедія» місця для нехрещених немовлят і язичників. Проте образ Лімбо Колріджа відрізняється від першого кола пекла Аліг'єрі: простір і час у ньому охоплені позбавленим сенсу рухом, що веде до саморозпаду: *«Tis a strange place, this Limbo! – not a Place, / Yet name is so; – where Time and weary Space / Fettered from flight, with night-mare sense of fleeing, / Strive for their last crepuscular halfbeing»* [45, с. 48].

Персоніфікуючи образи *часу* і *простору*, С.Т. Колрідж переосмислює як традиційне порівняння часу з пісочним годинником, так і власну антитезу місячного і сонячного світла, яка символізує в багатьох творах (передусім у «Старому мореплавці») контраст між істиною і обманом. У цьому вірші розпад буття, позбавленого здатності розрізняти правду й брехню, виражається не тільки в образі часу, який безцільно збігає, як пісок, а й у відображенні місячного світла на денному годиннику: *«Lank Space, and scytheless Time with branny hands / Barren and soundless as the measuring sands, / Not mark'd by lift of Shades, – unmeaning they / As moonlight on the diah of the day!»* [45, с. 50]. Тривожній картині Лімбо протиставлений образ старого з незмінно піднесеним поглядом, який, подібно до героя «Старого мореплавця», у сяйві місячного світла прозирає з глибини свого духовного життя: *«But that is lovely-looks like Human Time, – / An Old Man with a steady look sublime, / That stops his earthly task to watch the skies; / But he is blind – a Statue hath such eyes; – / Yet having moonward turn'd his face by chance, / Gazes the orb with moon-like*

countenance, / With scant white hairs, with foretop bald and high, / He gazes still, – his eyeless face all eye; – / As 'twere an organ full of silent sight, / His whole face seemeth to rejoice in light! / Lip touching lip, all moveless, bust and limb – / He seems to gaze at that which seems to gaze on him!» [45, с. 52]. У даному творі автор протиставив внутрішньому зору (прозріванню), механічне ковзання погляду, безглузде зовнішнє розглядання поверхні предметів, що породжує ілюзії.

На відміну від «Лімбо» вірш «Далі нікуди» написаний у формі гострого висміювання, що складається з риторичних вигуків, називних речень обвинувального характеру: *«Sole Positive of Night! / Antipathist of Light! / Fate's only essence! primal scorpion rod – / The one permitted opposite of God! – / Condensed blackness and abysmal storm / Compacted to one sceptre / Arms the Grasp enorm – / The Interceptor – / The Substance that still casts the shadow Death! – / The Dragon foul and fell – / The unrevealable, / And hidden one, whose breath / Gives wind and fuel to the fires of Hell! / Ah! sole despair / Of both th'eternities in Heaven! / Sole interdict of all-bedewing prayer, / The all-compassionate! / Save to the Lampads Seven / Reveal'd to none of all th'Angelic State, / Save to the Lampads Seven, / That watch the throne of Heaven!»* [45, с. 140]. Як видно, автор ставить знак рівності між раціоналістичним матеріалізмом та атеїзмом, знову наголошуючи на протиприродній, блюзнірській природі заперечення як філософського принципу мислення.

У фіналі вірша, що послужив, за словами автора, ілюстрацією парадоксальності принципу позитивного заперечення, Колрідж називає шлях до порятунку. Ним, на його глибоке переконання, є звернення до Бога. У підтексті останніх рядків прочитуються мотиви поеми Дж. Мільтона «Втрачений рай». Колрідж вважає, що відступництво людини, що сповідує критиковану ним філософську систему, подібне до повстання Сатани, винуватця утворення двох сфер вічності. Здобуття ж справжньої реальності можливе в молитві, що підносить до Творця, в якому духовна і матеріальна

сфери становлять органічне ціле. Сила молитви, на думку поета, знаменує безперервний зв'язок людини з Богом, переривачем якого може стати атеїзм.

Вірш С.Т. Колріджа «Фантом, або Факт» (Phantom or Fact) написаний у формі діалогу між автором і читачем. У ньому автор описує суперечливий процес творчості, в якому натхнення, що походить із божественної сили кохання, стикається з миттями реального часу, що змінюють і переривають цілісний задум автора протягом його втілення. Романтичний двосвіт переноситься у сферу свідомості й відбивається в конфлікті часу й вічності, душі й духу поета. Опис цього конфлікту простежуємо у перших рядках твору: *«A lovely form there sate beside my bed, / And such a feeding calm its presence shed, / A tender love so pure from earthly leaven, / That I unnethe the fancy might control, / Twas my own spirit newly come from heaven, / Wooing its gentle way into my soul! / But ah! the change – It had not stirr'd, and yet – / Alas! that change how fain would I forget! / That shrinking back, like one that had mistook! / That weary, wandering, disavowing look! / 'Twas all another, feature, look, and frame, / And still, methought, I knew, it was the same!»* [45, с. 156]. У співрозмовника виникають здивовані питання щодо визначення поетичного твору, який народжується в результаті подібної творчості і не вміщається в рамки звичних жанрових різновидів: *«This ridding tale, to what does it belong? / Is't history? vision? or an idle song? / Or rather say at once, within what space / Of time this wild disastrous change took place?»* [45, с. 159]. У відповідь автор пропонує власне визначення жанру своїх віршів: *«Call it a moment's work (and such it seems) / This tale's a fragment from the life of dreams; / But say, that years matur'd the silent strife, / And 'tis a record from the dream of life»* [45, с. 160].

У поемі «Обов'язок, що переживає любов до себе» (Duty Surviving Self-Love) тема *співчуття* висвітлюється С.Т. Колріджем у контексті кількох філософських проблем: співвідношення внутрішнього стану духовного життя героя та зовнішнього стану речей, спокою та руху, сталості та мінливості. Ці філософські проблеми знаходять етичне осмислення: порівнюються такі риси людини, як егоїзм і альтруїзм, вірність і відступництво, справедливість і

несправедливість. Як універсальний образ-символ, що розкриває ідею вірної дружби, заснованої на любові та співчутті, виступає *світло* в трьох станах: *внутрішнє, відбите і поглинуте*. У будь-якому з трьох станів світло набуває сили, оскільки, будучи спрямованим на об'єкт, воно ніколи не вичерпується, а навпаки, примножується, завдяки здатності об'єкта або відбивати, або поглинати своєю поверхнею отриманий потік світла.

Вірш із підзаголовком «Єдино вірний друг життя, що добігає кінця. Монолог» (The only sure friend of declining life, A Soliloquy) пропонує раціональне пояснення необхідності робити добро, але, тим не менш, завершується емоційним закликом до альтруїзму, що не знає розрахунку і вигоди, а діє з природного морального спонукання: «*Unchanged within, to see all changed without, / Is a blank lot and hard to bear, no doubt. / Yet why at others' wanings should'st thou fret? / Then only might'st thou feel a just regret, / Hadst thou withheld thy love or hid thy light / In selfish forethought of neglect and slight. / O wiselier then, from feeble yearnings freed, / While, and on whom, thou may'st – shine on! nor heed / Whether the object by reflected light / Return thy radiance or absorb quite: And though thou notest from thy safe recess / Old friends burn dim, like lamps in noisome air / Love them for what they are; nor love them less / Because to thee they are not what they were*» [45, с. 184].

В іншому ключі розглядається тема *вірності ідеалам* попри несприятливі обставини часу у поетичному творі «Рядки, нав'яні останніми словами Беренгарія» (Lines, suggested by the last words of Berengarius). Вірш описує стійку позицію подвижника християнської віри, який у неосвічену, темну епоху XI століття до самозречення захищав Христові заповіді, попри невігластво оточення: «*And myriads had reached Heaven, who never knew / Where lay the difference 'twixt the false and true! / Ye, who secure 'mid trophies not your own, / Judge him who won them when he stood alone*» [45, с. 192].

У вірші «Два джерела» (The Two Founts) з підзаголовком «Станси, присвячені леді (місіс Адерс) з бездоганною репутацією на її одужання, з атаки болю, що роз'єднує» (Stanzas addressed to a lady (mrs. Aders) on its Recovery

with unblemished looks, from a severe attack of pain) зіставляються два пов'язані одне з одним витoki життя – страждання як роз'єднуюча сила, і радість – сила, що об'єднує рідні душі в єдине ціле. Спричинені хворобою страждання подруги викликають біль і співчуття поета, знайомого з власного гіркого досвіду з трагедією розлуки з найдорожчими людьми. Піднесений опис героїні вірша завершує сентенція про необхідність подолання болю, яким ні з ким не можна ділитися, щоби полегшити власні страждання. В іншому випадку біль може повернутися через співчуття.

Одним з етапних творів у всій поетичній творчості С.Т. Колріджа є вірш «Сад Боккаччо» (The Garden of Boccaccio). Його можна назвати цілісним підсумком філософсько-естетичних відкриттів С.Т. Колріджа впродовж довгого шляху до набуття гармонії в мистецтві та житті. Композиційно твір містить чотири частини: картина сьогодення, спогад, творчий акт уяви, перенесення з дійсної реальності в уявну. У першій частині поет описує стан самотності та гнітючої спустошеності: *«Of late, in one of those most weary hours, / When life seems emptied of all genial powers, / A dreary mood, which he who ne'er has known / May bless his happy lot, I sate alone; / And, from the numbing spell to win relief, / Call'd on the Past for thought of glee or grief. / In vain! bereft alike of grief and glee, / I sate and cower'd o'er my own vacancy! / And as I watch'd the dull continuous ache, / Which all else slumbering, seem'd alone to wake»* [45, с. 204]. Далі відбувається повільне занурення у світ бачення: з небуття, спустошеної дійсності спочатку неясно, потім дедалі виразніше проявляються образи чарівного, абсолютно зримого саду Боккаччо. Причиною до відкриття внутрішньому зору поета прекрасної картини став малюнок саду Боккаччо, що випадково привернув його увагу: *«O Friend! Long wont to notice yet conceal, / And soothe by silence what words cannot heal, / I but half saw that quiet hand of thine / Place on my desk this exquisite design»* [45, с. 210]. Врешті, Дж. Боккаччо (автор твору, за мотивами якого намальовано ілюстрацію, що надихнула Колріджа на створення поезії) поступово вступає в уявну бесіду з поетом. Магічне злиття образу на картині з внутрішнім світом поета викликає спогади

про найзначиміші етапи духовного життя, становлення поетичної творчості: *«Gazed by an idle eye with silent might / The picture stole upon my inward sight. / A tremulous warmth crept gradual o'er my chest, / As though an infant's finger touch'd my breast. / And one by one (I know not whence) were brought / All spirits of power that most had stirr'd my thought / In selfless boyhood, on a new world tost / Of wonder, and its own fancies lost; / Or charm'd my youth, that, kindled from above, / Loved ere it loved, and sought a form for love; / Or lent a lustre to the earnest scan / Of manhood, musing what and whence is man!»* [45, с. 214].

Вірш демонструє також глибоке осмислення поетом процесу становлення власного поетичного дару, відмінною рисою якого є органічне злиття з філософською думкою. Філософію С.Т. Колрідж вважає витокom своєї поезії: *«And many a verse which to myself I sang, / That woke the tear yet stole away the pang, / Of hopes which in lamenting I renew'd. / And last, a matron now, of sober mien, / Yet radiant still and with earthly sheen, / Whom as a faery child my childhood woo'd / Even in my dawn of thought – Philosophy; / Though then unconscious of herself, pardie, / She bore no other name than Poesy; / And, like a gift from heaven, in life's glee, / That had but newly left a mother's knee, / Prattled and play'd with bird and flower, and stone, / As if with elfin playfellows well known, / And life reveal'd to innocence alone»* [45, с. 216]. Вірш «Сад Боккаччо» завершується не в кульмінаційний момент опису натхненного поета, який побачив божественний вогонь поезії, краси та істини, а в мить повернення до абсолютної реальності, сповненої безперервного пошуку незмінної й водночас мінливої гармонії краси.

Персоніфіковані образи любові, надії та терпіння розглядаються у вірші «Любов, надія і терпіння в освіті» (Love, Hope and Patience in Education). С.Т. Колрідж використовує шкільні предмети для опису взаємозв'язку людського життя та духовних якостей: подібно до того, як старий атлас уміщає в собі весь всесвіт, освіта ґрунтується на терпінні, любові та надії: *«O part them never! If Hope prostrate lie, Love too will sink and die. / But Love is subtle, and doth proof derive / From her own life that Hope is yet alive; / ... / Thus Love repays to Hope*

what Hope first gave to Love. / ... / Then with a statue's smile, a statue's strength, / Stands the mute sister, Patience, nothing loth, / And both supporting does the work of both» [45, с. 240].

Невеликий за обсягом (11 рядків) вірш «Небеса глаголять» (Coeli Enarrant) (повна фраза звучить так: Coeli enarrant gloriam Dei «Небеса глаголять про славу Божу») наголошує на потребі вольового зусилля людини у збереженні та втіленні божественного задуму світобудови. Метафоричний образ *неба* і *зірок* як знаків Господніх набуває сенсу тільки за умови усвідомлення безперервного духовного зв'язку людини і Бога. У разі втрати цього вічного зв'язку все на світі втрачає свій зміст. Небеса виступають у ролі Отця – творця світобудови, а зірки – як алфавіт мови, якою записано заповіді Господа: *«The stars that wont to start, as on a chase, / Mid twinkling insult on Heaven's darken'd face, / Like a conven'd conspiracy of spies / Wink at each other with confiding eyes! / Turn from the portentall is blank on high, / No constellations alphabet the sky: / The Heavens one large Black Letter only show, / And as a child beneath its master's blow / Shrills out at once its task and its affright – / The groaning world now learns to read aright, / And with its Voice of Voices cries out!» [45, с. 243].*

Вірші «Милосердя в думці» (Charity in Thought) та «Бажання» (Desire) належать до філософських визначень абстрактних понять у віршованій формі. Так, *бажання* поет називає похідним любові, перекладом з мови серця і под.: *«Where true Love burns Desire is Love's pure flame; / It is the reflex of our earthly frame, / Thet takes its meaning from the nobler part, / And but translates the language of the heart» [45, с. 250].*

Правило єдності протилежностей доповнюється у вірші «Протилежність любові та дружби» (Love and Friendship Opposite) акцентом на тонкощі емоційного переживання станів дружби й кохання, що часто перешкоджають одне одному: *«Her attachment may differ from yours in degree, / Provided they both of one kind; / But Friendship, how tender so ever it be, / Gives no accord to Love, however refined. / Love, that meets not with Love, its true nature revealing, /*

Grows ashamed of itself, and demurs: / If you cannot lift hers up to your state of feeling, / You must lower down your state to hers» [45, с. 254].

Нового змісту набуває символіка *денного світла* у вірші «Поміркованість» (Forbearance). На відміну від «Старого мореплавця», де *світло дня* асоціюється з обманом, ілюзією, покаранням на противагу *місячному світлу* – символу одкровення, тут денне світло пов'язують із природною чеснотою, що рятує від гріховних, злочинних спонукань. Вірш має форму заповіді, що закликає людину до порятунку душі, вірності заповітам Бога. Метафорою життя виступає *корабель*, традиційний образ долі в англійській літературі. Гниття корабля асоціюється із занепадом життя, ураженого злими помислами і справами, від яких слід звільнитися. Для цього необхідно приборкати гординю, згадати про божественний задум людини і світу: «*Gently I took that which ungently came, / And without scorn forgave: – Do thou the same. / A wrong done to thee think a cat's-eye spark / Thou wouldst not see, were not thine own heart dark. / Thine own keen sense of wrong sense of wrong that thirsts for sin, / Fear that – the spark self-kindled from within, / Which blown upon will blind thee with its glare, / Or smother'd stifle thee noisome air. / Cleap on the extinguisher pull the blinds, / And soon the ventilated spirit finds / Its natural daylight. If a foe have kenn'd, / Or worse than foe on alienated friend, / A rib of dry rot in thy ship's stout side, / Think it God's message, and in humble pride / With heart of oak replace it; – thine the gains – / Give him the rotten timber for his pains!*» [45, с. 259].

«Явлення і зникнення кохання» (Love's Apparition and Evanishment) – вірш з підзаголовком «Алегоричний романс» (Allegoric romance), є трагічним переосмисленням теми взаємозв'язку надії та любові у житті людини, що втратила зв'язок зі світом, ціль та свідомість існування. Якщо у деяких попередніх віршах на цю тему любов підживлювала надію своїм драматичним, але реальним досвідом життя, то тут любов здатна тільки погасити надію. Сюжет про долю персоніфікованих станів душі людини вплетений у ліричний монолог героя, який порівнює себе з самотнім незрячим арабом. Власне через

образ незрячої людини, що відвернула своє обличчя від неба, і передає автор стан самотності: *«Like a lone Arab, old and blind, / Some caravan had left behind, / Who sits beside a ruin'd well, / Where the shy sandasps bask and swell; / And now he hangs his aged head aslant, / And listens for a human sound – in Vain! / And now the aid, which Heaven alone can grant, / Upturns his eyeless face from Heaven to gain;/ Even thus, in vacant mood, one sultry hour, / Resting my eye upon a drooping plant, / With brow low-bent, within my garden-bower, / I sate upon the coach of camomile; / And – whether 'twas a transient sleep, perchance, / Flitted across the idle brain, the while / I watch'd the sickly calm with aimless scope, / In my own heart; or that, indeed a trance, / Turn'd my eye inward – thee, O genial Hope, / Love's elder sister! thee did I behold, / Drest as a bridesmaid, but all pale and cold, / With roseless cheek, all pale and cold and dim, / Lie lifeless at my feet!»* [45, с. 261]. Зауважимо, що вжитий у вірші образ висохлого (зруйнованого) колодязя, що символізує результат життя, втрату життєдайної вологи, є цілковито типовим для поезики С.Т. Кольріджа.

У вірші можна виділити три сюжетні сцени: опис пустелі, з якою порівнюється стан героя; ліричний монолог героя, який розмірковує над змістом побаченого уві сні та фінальна сцена, виконана силою трагічної містерії, дійовими особами якої є персоніфікації кохання та надії. Драматизм і безвихідь того, що відбувається у фіналі, підкреслено завдяки повтору епітетів *холодний, блідий*, доповнених епітетом *тьмянний*.

Детальний аналіз вибраних віршів С.Т. Колріджа пізнього періоду творчості життя демонструє новий якісний рівень його поезії. У цих творах митець у різноманітних жанрових формах висловив свої світоглядні принципи мовою філософської поезії. Спосіб мислення символами, еготизм ліричного переживання, ідеї та образи, слова та речі, філософія та релігія знайшли універсальне втілення в поезії Колріджа саме цього творчого періоду. Як зазначив сам поет у вірші «Сад Боккаччо», «з поезії почалася філософія, і до поезії вона ж повернулася» [44, с. 86].

РОЗДІЛ IV

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПОЕЗІЇ С.Т. КОЛРІДЖА В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

4.1. Актуальність вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа у закладах середньої освіти

Вивчення поетичних творів Самуеля Тейлора Колріджа в гуманітарній освіті є надзвичайно актуальним, оскільки вони поєднують в собі естетичні, філософські та морально-етичні виміри, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. У часи зростання інтересу до міждисциплінарного навчання, поезія С.Т. Колріджа відкриває нові можливості для інтеграції літератури з філософією, історією, релігієзнавством і культурологією. Його тексти, насичені символізмом, релігійно-етичними міркуваннями та екзистенційними запитаннями, дозволяють учням не лише аналізувати художню форму, а й замислюватися над фундаментальними питаннями буття: сенсом життя, свободою волі, гармонією людини і природи, природою зла та добра. Це особливо важливо в контексті сучасного освітнього середовища, яке потребує розвитку критичного мислення, морального чуття, здатності до саморефлексії та формування особистісних цінностей.

Гуманітарна освіта передбачає не лише передачу знань, а й формування світогляду. Твори Колріджа, особливо його філософські елегії і медитативна поезія, формують у здобувачів освіти навички інтерпретації складних текстів, глибокого читання, вміння бачити багатозначність і суперечності в художньому дискурсі. Такий досвід є безцінним для школярів старших класів, які готуються до формування власної системи моральних і культурних орієнтирів.

У сучасному світі, де домінують швидкі комунікації та спрощені форми мислення, повернення до складного, насиченого сенсами тексту, яким є поезія С.Т. Колріджа, є інтелектуальним опором поверхневості. Його поезія навчає зупинятися, замислюватися, шукати глибинні сенси – саме ці навички мають бути в основі гуманітарної освіти XXI століття.

До найбільш доречних творів для навчального аналізу слід віднести такі поетичні твори С.Т. Колріджа, як «The Eolian Harp» (на слушну думку вчених-літературознавців, цей твір є неперевершеним діалогом між духовністю і чуттєвістю), «Frost at Midnight» (Ю Кравченко вважає цей твір рефлексією над самотністю та душевним спокоєм [22, с. 112], «This Lime-Tree Bower My Prison» (окреслює концепцію природи як духовного притулку) та інші.

У шкільному курсі літератури вивчення цих, як і багатьох інших філософських творів С.Т. Колріджа, може бути інтегровано в контекст загального ознайомлення з англійським романтизмом. Основну увагу при цьому слід приділити розвитку навичок осмисленого читання, уміння аналізувати метафори, образи та ідеї. Для школярів важливо адаптувати складні філософські теми через наочні приклади, діалоги та творчі завдання (есе, колажі, інсценізації). Рекомендовано вводити поняття морального вибору, людської відповідальності, взаємозв'язку людини і природи.

У закладах загальної середньої освіти з поглибленим вивченням іноземної мови та збільшеним акцентом на вивчення зарубіжної літератури філософську поезію Колріджа доречно розглядати в ширшому інтелектуальному контексті. На цьому рівні можливий поглиблений аналіз філософських ідей (пантеїзм, суб'єктивізм, трансцендентність), зіставлення з концептами інших філософів. Учні залучаються до наукового аналізу, самостійного дослідження, створення проєктів, підготовки доповідей. Такий підхід розвиває навички критичного мислення, аргументації, формування власної світоглядної позиції.

4.2. Методичні підходи до вивчення поезії С.Т. Колріджа та їх ефективність

В контексті дослідження зазначеного питання, слушно вказати на методичні підходи, які можуть бути застосовані до вивчення поезії С.Т. Колріджа на шкільних заняттях із зарубіжної літератури.

- *Інтерактивні методи*: робота у групах, ситуатійне моделювання, рольові ігри.
- *Герменевтичний аналіз*: інтерпретація смислів, символів, метафор і контекстів.
- *Міждисциплінарний підхід*: суміщення літератури, філософії та культурології.
- *Обговорення та дискусії*: обмін ідеями, дебати, тематичні клуби.

Інтерактивні методи стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі. Наприклад, рольова гра, в якій один учень представляє автора, а інші – філософських критиків, сприяє глибшому розумінню ідей, виражених у поезії. Робота в малих групах із завданням створити міні-презентацію (наприклад, про концепт природи у віршах «Frost at Midnight» та «This Lime-Tree Bower My Prison») розвиває навички комунікації, співпраці та критичного мислення.

Герменевтичний аналіз дозволяє проникнути в глибокі смисли поетичних образів. Наприклад, аналіз метафори *Еолова арфа* у вірші «The Eolian Harp» допомагає зрозуміти уявлення автора про єдність духовного та фізичного світів, про взаємозв'язок думки, природи й емоції. Учні вчаться ставити запитання, шукати підтексти, інтерпретувати символи.

Міждисциплінарний підхід посилює інтеграцію знань і сприяє глибшому осмисленню тексту. Поезія С.Т. Колріджа може розглядатися одночасно в історичному контексті романтизму, у світлі християнської містики, через призму філософії природи. Наприклад, поєднання вивчення біографії

Колріджа, ідей пантеїзму та його текстів створює багатовимірне бачення літературного твору.

Робота з текстами передбачає читання вголос, створення парафраз, виписування цитат, зіставлення строф, які дозволяють глибше вникнути в структуру твору. Прикладом може слугувати таке завдання: визначити, які образи природи автор використовує у творі «The Rime of the Ancient Mariner» і яку роль вони відіграють у створенні філософського змісту.

Дискусії є ефективним інструментом формування власної позиції учнів. Наприклад, дискусія на тему: «Чи можлива гармонія людини і природи в сучасному світі?» на основі «This Lime-Tree Bower My Prison» або «The Rime of the Ancient Mariner» дозволяє перенести ідеї англійського романтика Колріджа в контекст сучасності.

У процесі підготовки до викладання окресленої теми необхідно брати до уваги такий фактор, як адаптація до вікових особливостей учнів, врахування рівня їхньої підготовки, а також прогнозування очікуваних результатів навчання.

Рівень підготовки варто оцінювати за попередніми знаннями про англійський романтизм, базову філософську термінологію, навички інтерпретації поетичного тексту. Для учнів з початковим рівнем рекомендується розпочинати з емоційного сприйняття тексту, поступово вводячи аналітичні елементи. Їм можна запропонувати опитувальник для стартового діагностування. До опитувальника доречно включити такі орієнтовні питання:

- Що для вас означає слово *філософія*? Дайте власне визначення.
- Чи доводилося вам читати поезію, яка змушувала замислитись про сенс життя? Яку саме?
- Як ви ставитеся до поєднання літератури і філософії в одному творі?
- Які теми вас більше цікавлять у поезії: *природа, кохання, релігія і духовність, самотність, пошук сенсу життя*?
- Що ви очікуєте від вивчення поезії С.Т. Колріджа?

Окремий підхід слід застосувати у навчанні учнів середніх класів (13–15 років), оскільки для них характерна підвищена емоційність, інтерес до етичних проблем, формування світоглядних уявлень. У цьому віці школярів важливо залучати до вивчення поезії С.Т. Колріджа через близькі їм теми: *пошуки сенсу життя, природа як джерело натхнення, боротьба внутрішніх почуттів*. Очікуваними результатами є розвиток уміння читати між рядками, формувати власну думку, співвідносити поетичні образи з особистим досвідом.

У процесі викладання філософської поезії учням зазначеного шкільного віку доречним буде проведення заняття на тему: «Людина і природа у вірші ‘This Lime-Tree Bower My Prison’». Цей вірш є чудовим матеріалом для осмислення і обговорення емоційних станів ліричного героя. Його аналіз сприятиме розвитку вміння інтерпретувати поетичний текст через філософські категорії. Учні також можуть читати уривки вголос, створювати ілюстрації до поетичного тексту тощо. На завершення вивчення теми слушним буде написання мініесе «Мій особистий духовний притулок» або под. Ефективним для досягнення учнями філософських ідей англійського романтика може виявитися урок-дискусія «Що таке свобода у вірші ‘Frost at Midnight’?»: після аналітичного читання тексту учні створюють *хмари слів* на тему «Свобода», порівнюють власне розуміння з поглядами Колріджа.

Пропонуємо схематичний план проведення уроку на одну із запропонованих тем:

Тема уроку: Людина і природа у вірші ‘This Lime-Tree Bower My Prison’

Мета уроку:

- Ознайомити учнів із біографією Колріджа та жанром філософської поезії;
- Проаналізувати основні образи вірша;
- Сприяти розвитку вміння інтерпретувати поетичний текст через філософські категорії.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: текст вірша, проєктор, ілюстрації природи, відео-декламація.

Хід уроку:

- Актуалізація знань (біографія автора, вступна бесіда);
- Виразне читання вірша та первинне враження;
- Робота в групах: складання карти образів (метафора природи, тема ув'язнення, єдність людини з довкіллям);
- Герменевтичне обговорення: як змінюється настрій ліричного героя?
- Творче завдання: написати мініесе «Мій особистий духовний притулок» або под;
- Рефлексія: «Що я відчув під час читання вірша?»

Очікувані результати:

- учні усвідомлюють філософські ідеї у поезії;
- уміють інтерпретувати художній текст;
- виявляють емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Вивчення філософської поезії на етапі старшої школи має свої особливості. Учні старших класів (15–17 років) вирізняються здатністю до абстрактного мислення, аналітичного підходу та рефлексії. Тому процес навчання цього матеріалу має спиратися на інтеграцію з філософськими концептами, історією культури та літературознавчою термінологією. Результати навчання включають: здатність до комплексного аналізу тексту, формування наукової аргументації, вміння застосовувати методи герменевтики й компаративістики.

Для учнів старших класів доречним буде проведення семінару «Герменевтичний аналіз філософських образів у поезії Колріджа». Для аналізу пропонуємо взяти відомий вірш С.Т. Колріджа «Eolian Harp». У процесі заняття школярі аналізують однойменний концепт як метафору універсального зв'язку духу й природи, готують порівняльну презентацію з ідеями філософів (напр., Г. Шеллінга чи ін.). Цікавим може стати проектне заняття «Колрідж і сучасність», на якому учні обирають тему (екологія, релігійність, індивідуалізм), аналізують її крізь призму текстів поета.

На окрему увагу заслуговує таке завдання, як створення есе або відеоесе з супровідними цитатами. Орієнтовною темою може бути «Філософія природи у поезії С.Т. Колріджа: погляд крізь вірш ‘The Eolian Harp’». У короткому викладі (200-300 слів) учні формулюють головну ідею вірша; аналізують, як поет поєднує особисте та універсальне; висловлюють свою думку стосовно того, чи актуальне таке бачення природи сьогодні. Основний акцент повинен бути зроблений на чіткість і послідовність думки, використання цитат із тексту, глибина філософського розуміння твору та ін.

Пропонуємо схематичний план проведення уроку на одну із тем:

Тема: Герменевтичний аналіз вірша ‘The Eolian Harp’.

Мета:

- Поглибити знання учнів про філософські ідеї в поезії;
- Формувати вміння застосовувати герменевтичний метод;
- Порівняти поетичні та філософські джерела твору.

Форма проведення: дискусійний семінар

План заняття:

1. Коротка доповідь про герменевтику як метод;
2. Груповий аналіз ключових образів (*арфи, вітру, душі, гармонії*);
3. Зіставлення ідей вірша з філософією Спінози (пантеїзм);
4. Розбір цитати: *And what if all of animated nature / Be but organic Harps...?*
5. Мікроесе на тему: *Чи здатна поезія замінити філософію?*

Результати навчання:

- учні вміють інтерпретувати текст на рівні символіки та підтексту;
- знайомі з поняттям пантеїзму;
- формулюють філософські судження на основі поетичного матеріалу.

4.3. Інструменти для ефективного контролю результатів вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа

Для ефективного контролю результатів вивчення філософської поезії С. Т. Колріджа доцільно використовувати такі інструменти:

- *Анкетування та опитування* (до та після вивчення теми) для виявлення рівня зацікавленості, базових знань, змін у ставленні до філософських і етичних проблем.
- *Діагностичні тести*: короткі запитання на розуміння змісту творів, філософських концептів, літературознавчих термінів.
- *Письмові роботи* (есе, рецензії, аналітичні нотатки): оцінюються за критеріями глибини аналізу, логіки побудови аргументації, стилістичної виразності.
- *Презентації та міні-проекти*: перевірка здатності до самостійного дослідження, творчого мислення, міждисциплінарного підходу.
- *Участь у дискусіях і дебатах*: враховується аргументованість, здатність чути іншу думку, вміння формулювати власну позицію.

Орієнтовні критерії оцінювання результатів вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа на уроці зарубіжної літератури у ЗЗСО можуть бути такими:

- *Високий рівень* – учень вільно інтерпретує текст, проводить філософський аналіз, формулює оригінальні висновки.
- *Достатній рівень* – учень правильно розуміє зміст твору, може коментувати основні образи та ідеї, демонструє базове осмислення філософських аспектів.
- *Середній рівень* – учень частково розуміє текст, потребує підтримки викладача; його інтерпретації поверхневі або з помилками.
- *Низький рівень* – учень відчуває помітні труднощі в розумінні тексту, демонструє неможливість встановити зв'язок між художніми засобами та філософським змістом.

Застосування цих інструментів дозволяє не лише об'єктивно оцінити рівень засвоєння матеріалу, а й спрямовувати навчальний процес відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти.

Філософська поезія С.Т. Колріджа, за умови правильно підібраної методики, стає не лише об'єктом літературного аналізу, а й інструментом гуманітарного виховання, філософського розвитку й емоційного збагачення

здобувачів освіти. Для того, аби процес її вивчення та засвоєння був максимально ефективним, вчителів слід врахувати такі рекомендації:

- Забезпечуйте поступове ускладнення текстів і завдань відповідно до віку та рівня підготовки учнів / студентів.
- Використовуйте візуалізацію (ілюстрації, карти понять, інфографіку) для осмислення абстрактних категорій.
- Заохочуйте вільне висловлення думок і створюйте безпечне середовище для інтерпретацій.
- Поєднуйте аналіз тексту з сучасним контекстом (екологічна криза, внутрішній світ людини, свобода слова тощо).
- Залучайте аудіо- та відеоматеріали (наприклад, декламації поезії англійською), щоб стимулювати багатоканальне сприйняття.
- Пропонуйте інтеграцію з іншими дисциплінами (філософією, мистецтвом, історією).

Врахування пропонованих рекомендацій зробить вивчення поезії С.Т. Колріджа ефективним і цікавим, забезпечить не тільки успішне засвоєння змісту творів, а й формування гуманістичних цінностей, розвитку морально-етичних орієнтирів, здатності до філософського мислення та естетичної оцінки літератури.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування світогляду, критичного мислення та ціннісно-сміслових орієнтирів учнів ЗЗСО є головним наративом сучасної гуманітарної освіти. У цьому контексті вивчення філософської поезії, зокрема творів Семюела Тейлора Колріджа, стає особливо актуальним. Його поезія поєднує естетичні, філософські та духовні засади, що робить її доречною у процесі формування інтелектуально-духовної особистості. Освітній процес має обов'язково використовувати цей потенціал для розвитку філософської культури сучасної молоді.

ВИСНОВКИ

Вивчення поезії С.Т. Колріджа крізь призму еволюції його філософських поглядів та у контексті філософсько-естетичних та літературно-теоретичних пошуків епохи англійського Романтизму дозволяє сформулювати такі основні висновки роботи.

С.Т. Колрідж посідає унікальне місце в системі англійського романтизму. Його поезія – це не лише естетичне явище, а й філософське свідчення часу. Вона поєднує мистецтво з наукою, інтуїцію з логікою, образ із ідеєю, тим самим випереджаючи модерні філософські пошуки. Його творчість становить безцінний матеріал для міждисциплінарного вивчення, що робить її актуальною у сфері гуманітарної освіти.

Поетична творчість С.Т. Колріджа формується на основі глибоких філософських міркувань, які охоплюють як ідеї мислителів минулого, так і інтелектуальні відкриття його сучасників. Але особливістю його філософського підходу є здатність інтерпретувати ці ідеї через особисте поетичне бачення. Таким чином, його поезія постає як синтетичне поле, де схрещуються філософія, естетика, релігія та інтуїція.

На зламі XVIII–XIX ст. відбувається переосмислення європейського світобачення, і Колрідж стає однією з центральних фігур цього процесу. Він змінює уявлення про роль уяви, інтуїції, індивідуального досвіду. Його поетична свідомість відходить від раціоналізму Просвітництва, натомість поет звертається до інтуїтивного, внутрішнього переживання буття. Колрідж акцентує на індивідуальному, унікальному світосприйнятті як основі поетичної істини.

Значне місце у філософській та естетичній системі С.Т. Колріджа належить уяві. Вона не лише художній інструмент, а філософський принцип, який забезпечує цілісне бачення світу. Завдяки уяві поет переосмислює спадщину елизаветинців, метафізиків, класицистів та сентименталістів,

зберігаючи її основні надбання та доповнюючи їх. Разом із творчим даром, уява поета стала основою для його новаторських відкриттів.

Природа у поезії Колріджа постає не лише як естетичний або ліричний мотив, а як вища філософська категорія, простір розкриття істини. Саме в ній поет бачить прояв Божественного. Мотив *life-in-death* є однією з ключових авторських метафор, що символізує моральну відповідальність людини за порушення основних законів природи.

Для поетичної практики Колріджа характерне жанрове оновлення: традиційні форми – сонет, балада, ода, монолог, діалог – отримують нове смислове та ритмічне наповнення. Композиційна чіткість, інтонаційна гнучкість, експеримент із ритмом створюють особливу музикальність поезії автора, а часті персоніфікації, алегорії та символи забезпечують філософську насиченість кожного образу.

Колрідж користується двома головними способами побудови поетичного образу: *алегорією* – як абстрагуванням предмету або матеріалізацією ідеї, та *символом* – як універсальною формою, що поєднує конкретне й вічне, реальне й надприродне. Зазначені способи створення образу, а також спосіб ліричного переживання та проблемно-тематичний зміст віршів визначають особливості розвитку філософської поезії С.Т. Колріджа.

Поезія Колріджа філософсько-драматична. У центрі знаходиться трагедія душі, яка шукає гармонію в хаосі буття. Провина й каяття, страждання й утіха, ненависть і прощення, горе і радість – ці мотиви наповнюють його вірші, перетворюючи їх на філософську драму внутрішнього становлення особистості. Особливо яскраво ці теми простежуються в поемах «Пісня про старого моряка» та «Крістабель».

С.Т. Колрідж осмислює поезію як інструмент морального вдосконалення. Його твори несуть етико-філософське навантаження, спрямоване на осмислення людської сутності, співвідношення гріха, провини і спокути, боротьби між плотським і духовним. Таким чином, поетичне слово виконує функцію духовного очищення.

Від раннього періоду – з його ліричною щирістю та емоційною насиченістю – до пізнього, в якому домінують філософське узагальнення і символізм, простежується якісне зростання поетичного мислення. Пізні твори Колріджа характеризуються світоглядною завершеністю, узагальненням творчих експериментів, що дозволяє говорити про сформовану філософську концепцію мистецтва.

Поетична спадщина Колріджа має неабияке значення для формування критичного мислення, етичної свідомості та здатності до філософського сприйняття дійсності. Його поезія інтегрує літературу з філософією, релігієзнавством, культурологією, сприяє розвитку цілісного гуманітарного мислення. Її вивчення актуалізує гуманістичні цінності, розкриває внутрішній світ людини, дозволяє осмислити її місце в історії та вічності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антологія світової літературно-критичної думки XIX ст. [За ред. М. Зубрицької], 2-е вид. доп. – Львів: Літопис, 2002. – 831 с.
2. Анненкова О.С. Зарубіжна література XIX ст. / О.С. Анненкова. – Київ: Знання України, 2006. – 438 с.
3. Арендаренко І.В. Англійська та українська романтична поезія (порівняльна типологія і поетика): дис... канд. філол. наук; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка / І.В. Арендаренко. – Київ, 2003. – 205 с.
4. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія / П. Баррі. – К.: Смолоскип, 2008. – 360 с.
5. Безруков А.В. Історія зарубіжної літератури: від романтизму до постмодернізму: навч. посіб. для студентів філол. спец. ЗВО / А.В. Безруков. – Дніпро: ФОП Касян-Шаїнський, 2021. – 187 с.
6. Бодик О. П. Орієнтальні мотиви в англійській романтичній поезії / О.П. Бодик. – Краматорськ: Краматорський ЕГІ, 2019. – С. 6-20.
7. Бусько с.В. Поетичний дискурс на уроках англійської мови [Електронний ресурс] / с.В. Бусько. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78302/1/Busko_Bachelous_paper.pdf;jsessionid=A2C8A8EC293B15CDB75BEA89114F2EC4
8. Вітовська У.Є. Аналіз поетичного твору: Проблеми поетики / У.Є. Вітовська. – К.: Наука, 2002. – 130 с.
9. Волощук Є.В. Зарубіжна література: Підруч. для загальноосвітніх навчальних закладів / Є.В. Волощук. – К.: Генеза, 2007. – 288 с.
10. Галич О.А., Назарець В.М. Теорія літератури: підручник / О.А. Галич, В.М. Назарець. – Київ: Либідь, 2001. – 448 с.
11. Головащенко Ю.С. Сприйняття та інтерпретація художнього тексту: когнітивний механізм / Ю.С. Головащенко // Наукові записки національного університету «Острозька академія», 2014. – № 48. – С. 54-56.

12. Горлова О.В. Філософські мотиви у творчості англійських романтиків / О.В. Горлова // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 2021. – Том 32 (71). – № 3 Ч. 2. – С. 144-148.
13. Грицютенко І.Є. Естетична функція художнього слова / І.Є. Грицютенко. – Київ: Знання, 1991. – 47 с.
14. Дітькова С.Ю. Історія зарубіжної літератури ХІХ століття: Курс лекцій / С.Ю. Дітькова. – Режим доступу: <http://library.znu.edu.ua/files/sto.htm>.
15. Ісаєва І. Інтерактивні технології на уроках зарубіжної літератури [Електронний ресурс]: презентація / І. Ісаєва. – Режим доступу: <http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-12-interaktiv.pdf>
16. Історія англійської літератури / Під ред. П. Палієвського. – К.: Мистецтво, 2007. – 225 с.
17. Канова Г.О. Структуротворчі елементи образного поля романтичної лірики (на матеріалі творчості лейкістів) / Г.О. Канова // Літературознавчі студії. – 2015. Вип. 1(1). – С. 203-214.
18. Колрідж С.Т. Режим доступу: <https://www.poetryfoundation.org/poems/43985/france-an-ode>
19. Колрідж С.Т. Режим доступу: <https://www.poetryfoundation.org/poems/43997/the-rime-of-the-ancient-mariner-text- of-1834>
20. Кольрідж Семюел Тейлор. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник у 2 т. [За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського]. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – Т.1: А-К. – С. 777.
21. Корнільєва Л.М. Естетика англійського романтизму в сучасному науковому осмисленні // Наукові записки ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Серія літературознавство. Вип. 1(85). – Харків, 2017. – С. 102-117.
22. Кравченко Ю.В. Філософське моделювання світу. Поезія і проза / Ю.В. Кравченко. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 320 с.
23. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник / Л.Ф. Мірошніченко. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 432 с.

24. Михайлюк А. Методологічні пошуки в англomовній критиці та історії літератури ХІХ ст. / А. Михайлюк // Зарубіжне літературознавство. – Київ: АТ «Обереги», 2006. – С. 151-159.
25. Наливайко Д. Романтизм як літературний напрям / Наливайко // Всесвітня література в навчальних закладах України, 2001. – № 2. – С. 28-30.
26. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 416 с.
27. Наливайченко А.А. Романтизм як літературна система / А.А. Наливайченко // Питання літератури, 2002. – № 11. – С. 20-26.
28. Озерна школа. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 2: М-Я. – С. 147.
29. Орлова Т.А. Філософічність як літературознавча проблема / Т.А. Орлова // Зарубіжне літературознавство, 2011. № 4. – С. 115-125.
30. Пупурс І.В. Схід у дзеркалі романтизму (імагологічна парадигма романтичного орієнталізму: на матеріалі західно- і східноєвропейських літератур к. ХVІІІ-ХІХ ст.). – Суми: Університетська книга, 2017. – 407 с.
31. Руденко Т.П. Особистість у художній творчості романтизму. Взаємозв'язок філософії і літератури / Т.П. Руденко // Вісник національно технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія, психологія, педагогіка, 2010. – №3. – С. 65-69.
32. Романтизм // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 2: М-Я. – С. 350-353.
33. Руслова С.М. Специфіка англійського романтизму // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України, 2001. – № 6. – С. 31-35.
34. Удовиченко Л. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: навч. посібник / Л. Удовиченко. – Київ, 2022. – 121 с. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41511/1/L_Udovychenko_Posibnyk_IF.pdf
35. Хайтбаєва Б. Вплив представників *озерної школи* на розвиток англійського романтизму / Б. Хайтбаєва. – Кривий ріг, 2023. – 73 с.

- 36.Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі [Електронний ресурс]: навч. посібник / Ф.М. Штейнбук. – 2- ге. вид. випр. та уточн. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 280 с. – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/437729.pdf
- 37.A Concordance to the Poetry of Samuel Taylor Coleridge / ed. by E. Logan and Co. – London, 2000. – 401 p.
- 38.Appleyard J.A. Coleridge's Philosophy of Literature. The Development of a Concept of Poetry / J.A. Appleyard. – Cambridge, 2003. – 206 p.
- 39.Ashton R. The Life of S.T. Coleridge / R. Ashton. – Oxford, 1996. – 480 p.
- 40.Barth J. Coleridge and the Romantic Tradition / J. Barth. – Princeton. – 155 p.
- 41.Bodkin M. A Study of «The Ancient Mariner» and of the Rebirth Archetype / M. Bodkin // Archetypal Patterns in Poetry: Psychological Studies of Imagination. – London, 1994. – 46 p.
- 42.Brandson A. S.T. Coleridge and the English Romantic School / A. Brandson. – London, 2007. – 370 p.
- 43.Coleridge S.T. Complete Poetical Works: in 2 vol. / ed. by E.H. Cool. – Oxford, 1992. – 300 p.
- 44.Coleridge S.T. The Collected Letters / ed. by Earl L. Griggs. – Oxford, 1981. – 125 p.
- 45.Coleridge S.T. The Poetical and Dramatic Works of Samuel Taylor Coleridge / S.T. Coleridge. – London, 1980. – 289 p.
- 46.Cornwell A. Coleridge: Poet`s Critical Biography / A. Cornwell. – London, 2003. – 130 p.
- 47.Cranston M. The Romantic Movement / M. Cranston. – Oxford; Cambridge, 1995. – 169 p.
- 48.Fogle R.H. The Idea of Coleridge's Criticism / R.H. Fogle. – Berkeley; Los Angeles, 1992. – 285 p.
- 49.Frye N. A Study of English Romanticism / N. Frye. – New York, 2008. – 280 p.
- 50.Gillman A. The Life of S.T. Coleridge / A. Gillman. – London, 2005 – 100 p.
- 51.Hamilton P. Coleridge's Poetics / P. Hamilton. – Stanford, 1993. – 214 p.

- 52.Happel S. Coleridge's Religious Imagination / S. Happel // Studies in English Literature / ed. by J. Hogg. – Salzburg, 2003. – Vol. 3. – P. 502-634.
- 53.Harding D.W. The Theme of the «Ancient Mariner» / D.W. Harding // Essays on poetry / D.W. Harding. – London, 2000. – P. 51-64.
- 54.Muirhead J.H. Coleridge as a Philosopher / J.H. Muirhead. – New York, 2004. – 100 p.
- 55.Nethercot A. A Study of the History, Background and Purposes of Coleridge's «Christabel» / A. Nethercot. – New York. – 230 p.
- 56.Piper H.W. Coleridge's Use of Biblical Imagery and Natural Symbolism in Poetry and Philosophy / H.W. Piper. – London; Toronto, 1997. – 124 p.
- 57.Read H. Coleridge as Critic / H. Read. – London, 2009. – 225 p.
- 58.Salingar L.G. Coleridge: Poet and Philosopher / L.G. Salingar // The Pelican Guide to English Literature. – London, 1957. – P. 174-184.
- 59.Schneider E. Coleridge, Opium and «Kubla Khan» / E. Schneider. – New York, 2006. – 380 p.
- 60.The Philosophical Lectures of S.T. Coleridge (1818-1819) / ed. by K. Coburn. – London, 2000. – 380 p.
- 61.Watson H. Coleridge the Poet / H. Watson. – London, 2006. – 150 p.
- 62.Wheeler K. The Creative Mind in Coleridge's Poetry / K. Wheeler. – Cambridge, 1981. – 189 p.

АНОТАЦІЯ

Творчість Самуеля Тейлора Колріджа тривалий час залишалася поза увагою вітчизняних науковців. Попри вагомість внеску поета у формування романтичного світогляду, багато аспектів його творчості досліджені дуже фрагментарно. Зазначений факт і визначає **актуальність** нашої роботи.

Метою дослідження є простеження еволюції філософської поезії англійського поета-романтика Самуеля Тейлора Колріджа.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання наступних **завдань**:

- проаналізувати становлення системи філософських поглядів С.Т. Колріджа;
- окреслити філософсько-тематичний характер ранніх віршів поета;
- дослідити ключові мотиви в поемах «Старий мореплавець» та «Крістабель»;
- розглянути філософську проблематику в поезії С.Т. Колріджа пізнього періоду (1800-1834 рр.);
- вивчити методичні підходи до вивчення філософської поезії С.Т. Колріджа в шкільному курсі зарубіжної літератури.

Об’єктом дослідження є філософська поезія представника раннього англійського Романтизму С.Т. Колріджа, а **предметом дослідження** виступає еволюція його філософської поезії.

Наукова новизна роботи обумовлена тим, що в українському літературознавстві вона є одним із перших детальних аналізів еволюції філософських творів Колріджа. Вперше комплексно висвітлено особливості філософського світорозуміння поета, шляхи його відображення у поезії.

Матеріалом дослідження є філософська поезія представника раннього англійського Романтизму – Самуеля Тейлора Колріджа.

Методологічною основою дослідження слугували роботи з дослідження естетики та філософії Романтизму, а також творчості англійських поетів-романтиків у германській та українській філології. При розгляді поетичних текстів С.Т. Колріджа на різних етапах їх дослідження були

використані такі **методи**, як культурно-історичний, компаративний, описово-аналітичний та метод інтерпретаційно-текстового аналізу.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що вона доповнює наукові дослідження еволюції філософської поезії видатного представника англійського Романтизму С.Т. Колріджа. Окремі її положення та висновки можуть бути використані для подальших теоретичних напрацювань у галузі літературознавства, мовознавства, компаративістики тощо.

Практичне значення роботи підтверджується тим, що її положення можуть використовуватися у викладанні літературознавчих дисциплін (теорії літератури, літературознавства, літератури англomовних країн та ін.), а також при підготовці та проведенні фахових спецсеминарів із вивчення творчості англійських поетів-романтиків.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти роботи були апробовані у доповіді «Філософський підтекст як риса поетичної творчості С.Т. Колріджа» на XI Міжнародній науковій конференції «Nowoczesne trendy w kształceniu językowym przyszłych specjalistów w specjalnościach niejęzykowych w przestrzeni wielokulturowej» (25 лютого 2025 року, Польща).

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, чотирьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (62 бібліографічні позиції).

Висновки. Вивчення поезії С.Т. Колріджа крізь призму еволюції його філософських поглядів дозволяє сформулювати такі основні висновки роботи.

С.Т. Колрідж посідає унікальне місце в системі англійського романтизму. Його поезія – це не лише естетичне явище, а й філософське свідчення часу. Вона поєднує мистецтво з наукою, інтуїцію з логікою, образ із ідеєю, тим самим випереджаючи модерні філософські пошуки. Його творчість становить безцінний матеріал для міждисциплінарного вивчення, що робить її актуальною у сфері гуманітарної освіти.

Поетична творчість С.Т. Колріджа формується на основі глибоких філософських міркувань, які охоплюють як ідеї мислителів минулого, так і

інтелектуальні відкриття його сучасників. Але особливістю його філософського підходу є здатність інтерпретувати ці ідеї через особисте поетичне бачення. Таким чином, його поезія постає як синтетичне поле, де схрещуються філософія, естетика, релігія та інтуїція.

На зламі XVIII-XIX ст. відбувається переосмислення європейського світобачення, і Колрідж стає однією з центральних фігур цього процесу. Він змінює уявлення про роль уяви, інтуїції, індивідуального досвіду. Його поетична свідомість відходить від раціоналізму Просвітництва, натомість поет звертається до інтуїтивного, внутрішнього переживання буття. Колрідж акцентує на індивідуальному, унікальному світосприйнятті як основі поетичної істини.

Значне місце у філософській та естетичній системі С.Т. Колріджа належить уяві. Вона не лише художній інструмент, а філософський принцип, який забезпечує цілісне бачення світу. Завдяки уяві поет переосмислює спадщину елизаветинців, метафізиків, класицистів та сентименталістів, зберігаючи основні надбання та доповнюючи їх. Разом із творчим даром, уява поета стала основою для його новаторських відкриттів.

Природа у поезії Колріджа постає не лише як естетичний або ліричний мотив, а як вища філософська категорія, простір розкриття істини. Саме в ній поет бачить прояв Божественного. Мотив *life-in-death* є однією з ключових авторських метафор, що символізує моральну відповідальність людини за порушення основних законів природи.

Для поетичної практики Колріджа характерне жанрове оновлення: традиційні форми – сонет, балада, ода, монолог, діалог – отримують нове смислове та ритмічне наповнення. Композиційна чіткість, інтонаційна гнучкість, експеримент із ритмом створюють особливу музикальність поезії автора, а часті персоніфікації, алегорії та символи забезпечують філософську насиченість кожного образу.

Колрідж користується двома головними способами побудови поетичного образу: *алегорією* – як абстрагуванням предмету або

матеріалізацією ідеї, та *символом* – як універсальною формою, що поєднує конкретне й вічне, реальне й надприродне. Зазначені способи створення образу, а також спосіб ліричного переживання та проблемно-тематичний зміст віршів визначають особливості розвитку філософської поезії С.Т. Колріджа.

Поезія Колріджа філософсько-драматична. У центрі знаходиться трагедія душі, яка шукає гармонію в хаосі буття. Провина й каяття, страждання й утіха, ненависть і прощення, горе і радість – ці мотиви наповнюють його вірші, перетворюючи їх на філософську драму внутрішнього становлення особистості. Особливо яскраво ці теми простежуються в поемах «Пісня про старого моряка» та «Крістабель».

Колрідж осмислює поезію як інструмент морального вдосконалення. Його твори несуть етико-філософське навантаження, спрямоване на осмислення людської сутності, співвідношення гріха, провини і спокути, боротьби між плотським і духовним. Таким чином, поетичне слово виконує функцію духовного очищення.

Від раннього періоду – з його ліричною щирістю та емоційною насиченістю – до пізнього, в якому домінують філософське узагальнення і символізм, простежується якісне зростання поетичного мислення. Пізні твори Колріджа характеризуються світоглядною завершеністю, узагальненням творчих експериментів, що дозволяє говорити про сформовану філософську концепцію мистецтва.

Поетична спадщина Колріджа має неабияке значення для формування критичного мислення, етичної свідомості та здатності до філософського сприйняття дійсності. Його поезія інтегрує літературу з філософією, релігієзнавством, культурологією, сприяє розвитку цілісного гуманітарного мислення. Її вивчення актуалізує гуманістичні цінності, розкриває внутрішній світ людини, дозволяє осмислити її місце в історії та вічності.

SUMMARY

The creative work of Samuel Taylor Coleridge has long been overlooked by domestic scholars. Despite the poet's significant contribution to the formation of the Romantic worldview, many aspects of his work have been studied only fragmentarily. This fact determines the **relevance of our work**.

The aim of the study is to trace the evolution of the philosophical poetry of the English Romantic poet Samuel Taylor Coleridge.

The achievement of this aim involves the following **tasks**:

- to analyze the formation of Coleridge's system of philosophical views;
- to outline the philosophical-and-thematic nature of the poet's early poems;
- to explore the key motifs in the poems 'The Rime of the Ancient Mariner' and 'Christabel';
- to trace the philosophical issues in Coleridge's poetry of the late period (1800-1834);
- to analyze methodological approaches to the study of Coleridge's philosophical poetry in the school course of foreign literature.

The object of the study is the philosophical poetry of S.T. Coleridge, a representative of early English Romanticism, and **the subject of the study** is the evolution of his philosophical poetry.

The scientific novelty of the work is due to the fact that in Ukrainian literary studies it is one of the first detailed analyses of the evolution of Coleridge's philosophical works. For the first time, the peculiarities of the poet's philosophical worldview and the ways in which it is reflected in his poetry are comprehensively covered.

The material for the study is the philosophical poetry of Samuel Taylor Coleridge, a representative of early English Romanticism.

The methodological basis of the study was provided by works on the aesthetics and philosophy of Romanticism, as well as by the works on English Romantic poets in German and Ukrainian philology. When examining the poetic

texts of S.T. Coleridge at various stages of their research, such **methods** as cultural-historical, comparative, descriptive-analytical, and interpretative-textual analysis were used.

The theoretical significance of the work is determined by the fact that it complements scientific research on the evolution of the philosophical poetry of S.T. Coleridge – the outstanding representative of English Romanticism. Some of its conclusions can be used for further theoretical developments in the field of literary studies, linguistics, comparative studies, etc.

The practical significance of the work is confirmed by the fact that its material can be used in teaching literary disciplines (theory of literature, literary studies, literature of English-speaking countries, etc.), as well as in the preparation and conduct of seminars on the study of the works of English Romantic poets.

Approbation of the results. Certain aspects of the work were tested in the report “Philosophical subtext as a feature of the poetic work of S.T. Coleridge” at the XI International Scientific Conference “Nowoczesne trendy w kształceniu językowym przyszłych specjalistów w specjalnościach niejęzykowych w przestrzeni wielokulturowej” (25.02.2025, Poland).

Structure of the work. The master's thesis consists of an introduction, four main chapters, conclusions, a list of references.

Conclusions. Studying S.T. Coleridge's poetry through the prism of the evolution of his philosophical views allows us to formulate the following main conclusions of the work.

S.T. Coleridge occupies a unique place in the system of English Romanticism. His poetry is not only an aesthetic phenomenon, but also a philosophical testimony of the time. It combines art with science, intuition with logic, image with idea, thus anticipating modern philosophical searches. His work is invaluable material for interdisciplinary study, which makes it relevant in the field of humanities education.

Coleridge's poetic work is based on deep philosophical reflections that encompass both the ideas of thinkers of the past and the intellectual discoveries of his contemporaries. But a distinctive feature of his philosophical approach is his

ability to interpret these ideas through his personal poetic vision. Thus, his poetry appears as a synthetic field where philosophy, aesthetics, religion and intuition intersect.

At the turn of the 18th and 19th centuries, a rethinking of the European worldview took place, and Coleridge became one of the central figures in this process. He changed the understanding of the role of imagination, intuition and individual experience. His poetic consciousness moved away from the rationalism of the Enlightenment, and instead the poet turned to intuitive, inner experiences of being. Coleridge emphasized the individual unique worldview as the basis of poetic truth.

Imagination plays a significant role in Coleridge's philosophical-and-aesthetic system. It is not only an artistic tool, but also a philosophical principle that provides a holistic view of the world. Thanks to his imagination, the poet reinterprets the creative heritage of the Elizabethan, metaphysical and classical poets, preserving the main achievements and supplementing them. Together with his creative gift, the poet's imagination became the basis for his innovative discoveries.

Nature in Coleridge's poetry appears not only as an aesthetic or lyrical motif, but as a higher philosophical category, a space for the revelation of truth. It is in nature that the poet sees the manifestation of the Divine. The *life-in-death* motif is one of the author's key metaphors, symbolizing man's moral responsibility for violating the fundamental laws of nature.

Coleridge's poetic practice is characterized by genre renewal: traditional forms – sonnets, ballads, odes, monologues, dialogues – are given new meaning and rhythm. Compositional clarity, intonational flexibility, and experimentation with rhythm create a special musicality in the author's poetry, while frequent personifications, allegories and symbols ensure the philosophical richness of each image.

Coleridge uses two main methods of constructing poetic images: *allegory* – as an abstraction of an object or materialization of an idea, and *symbol* – as a universal form that combines the concrete and the eternal, the real and the

supernatural. These methods of image creation, as well as the method of lyrical experience and problem-thematic content of the poems determine the peculiarities of the development of S.T. Coleridge's philosophical poetry.

Coleridge's poetry is philosophical-and-dramatic. At its center is the tragedy of the soul seeking harmony in the chaos of existence. Guilt and repentance, suffering and consolation, hatred and forgiveness, grief and joy – these motifs fill his poems, transforming them into a philosophical drama of inner personal development. These themes are particularly evident in the poems 'The Rime of the Ancient Mariner' and 'Christabel'.

Coleridge understands poetry as an instrument of moral improvement. His works carry an ethical-and-philosophical message aimed at understanding human nature, the relationship between sin, guilt and atonement, and the struggle between the carnal and the spiritual. In this way, the poetic word performs the function of spiritual purification.

From his early period, with its lyrical sincerity and emotional intensity, to his later period, dominated by philosophical generalization and symbolism, a qualitative growth in poetic thinking can be traced. Coleridge's later works are characterized by a completeness of worldview and a generalization of creative experiments, which allows us to speak of a formed philosophical concept of art.

Coleridge's poetic heritage is of considerable importance for the formation of critical thinking, ethical consciousness and the ability to perceive reality philosophically. His poetry integrates literature with philosophy, religious studies, and cultural studies, contributing to the development of holistic humanistic thinking. Studying it actualizes humanistic values and reveals the inner world of man, allows us to comprehend his place in history and eternity.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Werk von Samuel Taylor Coleridge blieb lange Zeit von einheimischen Wissenschaftlern unbeachtet. Trotz des bedeutenden Beitrags des Dichters zur Entstehung der romantischen Weltanschauung sind viele Aspekte seines Schaffens nur sehr fragmentarisch erforscht. Diese Tatsache bestimmt **die Aktualität** unserer Arbeit.

Das Ziel der Untersuchung ist es, die Entwicklung der philosophischen Poesie des englischen Romantikers Samuel Taylor Coleridge nachzuzeichnen.

Die Umsetzung dieses Ziels umfasst die Lösung folgender **Aufgaben**:

- Analyse der Entstehung des philosophischen Weltbildes von S. T. Coleridge;
- den philosophisch-thematischen Charakter der frühen Gedichte des Dichters zu skizzieren;
- die Schlüsselthemen in den Gedichten „Der alte Seefahrer“ und „Christabel“ zu untersuchen;
- die philosophischen Probleme in der Poesie von S. T. Coleridge in seiner Spätphase (1800-1834) zu betrachten;
- methodische Ansätze zur Untersuchung der philosophischen Poesie von S.T. Coleridge im Schulunterricht für ausländische Literatur zu erforschen.

Gegenstand der Untersuchung ist die philosophische Poesie des Vertreters der frühen englischen Romantik S.T. Coleridge, während das Thema der Untersuchung die Entwicklung seiner philosophischen Poesie ist.

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit besteht darin, dass sie in der ukrainischen Literaturwissenschaft eine der ersten detaillierten Analysen der Entwicklung der philosophischen Werke Coleridges darstellt. Zum ersten Mal werden die Besonderheiten des philosophischen Weltverständnisses des Dichters und die Wege seiner Darstellung in der Poesie umfassend beleuchtet.

Die methodologische Grundlage der Untersuchung bildeten Arbeiten zur Erforschung der Ästhetik und Philosophie des Romantizismus sowie zum Schaffen englischer Romantiker in der deutschen und ukrainischen Philologie. Bei der

Betrachtung der poetischen Texte von S.T. Coleridge wurden in verschiedenen Phasen der Untersuchung **Methoden** wie die kulturhistorische, die vergleichende, die deskriptiv-analytische und die Methode der interpretativen Textanalyse angewendet.

Die theoretische Bedeutung der Arbeit liegt darin, dass sie die wissenschaftlichen Untersuchungen zur Entwicklung der philosophischen Poesie des herausragenden Vertreters des englischen Romantizismus S.T. Coleridge ergänzt. Einzelne Aussagen und Schlussfolgerungen können für weitere theoretische Arbeiten in den Bereichen Literaturwissenschaft, Sprachwissenschaft, Komparatistik usw. verwendet werden.

Die praktische Bedeutung der Arbeit wird dadurch bestätigt, dass ihre Aussagen im Unterricht literarwissenschaftlicher Disziplinen (Literaturtheorie, Literaturwissenschaft, Literatur englischsprachiger Länder usw.) sowie bei der Vorbereitung und Durchführung von Fachseminaren zum Studium des Schaffens englischer Romantiker verwendet werden können.

Überprüfung der Forschungsergebnisse. Einzelne Aspekte der Arbeit wurden in dem Vortrag „Der philosophische Subtext als Merkmal des poetischen Schaffens von S.T. Coleridge“ auf der XI. Internationalen wissenschaftlichen Konferenz „Nowoczesne trendy w kształceniu językowym przyszłych specjalistów w specjalnościach niejęzykowych w przestrzeni wielokulturowej“ (25. Februar 2025, Polen).

Aufbau der Arbeit. Die Masterarbeit besteht aus einer Einleitung, vier Hauptkapiteln, Schlussfolgerungen, einer Liste der verwendeten Quellen und Literatur (62 bibliografische Einträge).

Schlussfolgerungen. Die Untersuchung der Poesie von S.T. Coleridge durch die Brille der Entwicklung seiner philosophischen Ansichten lässt folgende grundlegende Schlussfolgerungen zu.

S.T. Coleridge nimmt einen einzigartigen Platz im System des englischen Romantizismus ein. Seine Poesie ist nicht nur ein ästhetisches Phänomen, sondern auch ein philosophisches Zeugnis seiner Zeit. Sie verbindet Kunst mit Wissenschaft,

Intuition mit Logik, Bild mit Idee und ist damit den modernen philosophischen Forschungen voraus. Sein Werk ist ein unschätzbares Material für interdisziplinäre Studien, was es für den Bereich der geisteswissenschaftlichen Bildung relevant macht.

Das poetische Schaffen von S.T. Coleridge basiert auf tiefgründigen philosophischen Überlegungen, die sowohl die Ideen der Denker der Vergangenheit als auch die intellektuellen Entdeckungen seiner Zeitgenossen umfassen. Das Besondere an seinem philosophischen Ansatz ist jedoch seine Fähigkeit, diese Ideen durch seine persönliche poetische Vision zu interpretieren. So erscheint seine Poesie als ein synthetisches Feld, in dem sich Philosophie, Ästhetik, Religion und Intuition kreuzen.

An der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert findet eine Neudeutung des europäischen Weltbildes statt, und Coleridge wird zu einer der zentralen Figuren dieses Prozesses. Er verändert die Vorstellung von der Rolle der Vorstellungskraft, der Intuition und der individuellen Erfahrung. Sein poetisches Bewusstsein entfernt sich vom Rationalismus der Aufklärung, stattdessen wendet sich der Dichter dem intuitiven, inneren Erleben des Seins zu. Coleridge betont die individuelle, einzigartige Weltwahrnehmung als Grundlage der poetischen Wahrheit.

Einen bedeutenden Platz im philosophischen und ästhetischen System von S.T. Coleridge nimmt die Vorstellungskraft ein. Sie ist nicht nur ein künstlerisches Instrument, sondern ein philosophisches Prinzip, das eine ganzheitliche Sicht auf die Welt ermöglicht. Dank seiner Vorstellungskraft interpretiert der Dichter das Erbe der Elisabethaner, Metaphysiker, Klassizisten und Sentimentalisten neu, wobei er die wesentlichen Errungenschaften bewahrt und ergänzt. Zusammen mit seiner kreativen Begabung wurde die Vorstellungskraft des Dichters zur Grundlage für seine bahnbrechenden Entdeckungen.

Die Natur erscheint in Coleridges Gedichten nicht nur als ästhetisches oder lyrisches Motiv, sondern als höhere philosophische Kategorie, als Raum der Offenbarung der Wahrheit. Gerade in ihr sieht der Dichter die Manifestation des Göttlichen. Das Motiv *Leben im Tod* ist eine der wichtigsten Metaphern des Autors,

die die moralische Verantwortung des Menschen für die Verletzung der Grundgesetze der Natur symbolisiert.

Für Coleridges poetische Praxis ist eine Erneuerung der Gattungen charakteristisch: Traditionelle Formen – Sonett, Ballade, Ode, Monolog, Dialog – erhalten eine neue semantische und rhythmische Füllung. Kompositorische Klarheit, intonatorische Flexibilität und Experimente mit dem Rhythmus schaffen die besondere Musikalität der Poesie des Autors, während häufige Personifikationen, Allegorien und Symbole für die philosophische Tiefe jedes Bildes sorgen.

Coleridge bedient sich zweier Hauptmethoden zur Konstruktion des poetischen Bildes: *der Allegorie* – als Abstraktion eines Gegenstands oder Materialisierung einer Idee – und *des Symbols* – als universelle Form, die das Konkrete und Ewige, das Reale und Übernatürliche vereint. Die genannten Methoden der Bilderschaffung sowie die Art des lyrischen Erlebens und der problem- und themenbezogene Inhalt der Gedichte bestimmen die Besonderheiten der Entwicklung der philosophischen Poesie von S.T. Coleridge.

Coleridges Poesie ist philosophisch-dramatisch. Im Mittelpunkt steht die Tragödie der Seele, die im Chaos des Daseins nach Harmonie sucht. Schuld und Reue, Leid und Trost, Hass und Vergebung, Trauer und Freude – diese Motive durchziehen seine Gedichte und verwandeln sie in ein philosophisches Drama der inneren Persönlichkeitsentwicklung. Besonders deutlich werden diese Themen in den Gedichten „Das Lied vom alten Seemann“ und „Christabel“ deutlich.

Coleridge versteht die Poesie als Instrument der moralischen Vervollkommnung. Seine Werke haben eine ethisch-philosophische Bedeutung, die darauf abzielt, das Wesen des Menschen, das Verhältnis von Sünde, Schuld und Sühne sowie den Kampf zwischen dem Fleischlichen und dem Geistigen zu verstehen. Auf diese Weise erfüllt das poetische Wort die Funktion der spirituellen Reinigung.

Von der frühen Periode – mit ihrer lyrischen Aufrichtigkeit und emotionalen Intensität – bis zur späten Periode, in der philosophische Verallgemeinerungen und Symbolik dominieren, lässt sich eine qualitative Steigerung des poetischen Denkens

feststellen. Die späten Werke Coleridges zeichnen sich durch eine Weltanschauung aus, die Vollendung und Verallgemeinerung kreativer Experimente, was es erlaubt, von einem ausgeprägten philosophischen Kunstkonzept zu sprechen.

Das poetische Erbe Coleridges ist von großer Bedeutung für die Bildung kritischen Denkens, ethischen Bewusstseins und der Fähigkeit zur philosophischen Wahrnehmung der Realität. Seine Poesie verbindet Literatur mit Philosophie, Religionswissenschaft und Kulturwissenschaft und fördert die Entwicklung eines ganzheitlichen humanistischen Denkens. Ihr Studium aktualisiert humanistische Werte, offenbart die innere Welt des Menschen und ermöglicht es, seinen Platz in der Geschichte und Ewigkeit zu verstehen.